

Analýza příbuzenské pěstounské péče

Vendula Zalubilová, DiS.

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Vendula Zalubilová
Osobní číslo: H19469
Studijní program: B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Analýza příbuzenské pěstounské péče

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti náhradní rodinné péče, pěstounské péče a příbuzenské pěstounské péče.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou hloubkového rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

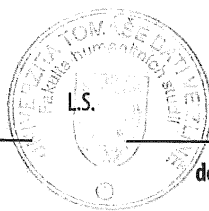
Seznam doporučené literatury:

- KOLUCHOVÁ, Jarmila a Zdeněk MATĚJČEK, 2002. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.
MATĚJČEK, Zdeněk, 2015. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0853-2.
PAZLAROVÁ, Hana, 2016. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.
ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Martincová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **19. ledna 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 19. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně .....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před

konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje -li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není -li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není -li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídáne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou příbuzenské pěstounské péče. Je rozdělena na dvě části. Teoretická část bakalářské práce obsahuje dvě kapitoly. První kapitola popisuje příbuzenskou pěstounskou péči. Pojednává o začátku a průběhu příbuzenské pěstounské péče, o výhodách a rizicích a věnuje pozornost pěstounům v příbuzenské pěstounské péči. Druhá kapitola je věnována doprovázení pěstounských rodin. Je zde popsána funkce doprovázení, náplň klíčového pracovníka a metody, které využívá při práci s pěstouny, zaměřuje se na vzdělávání pro pěstouny. Nabízí pohled na kontakt s biologickou rodinou.

Praktická část práce je zpracována kvalitativní formou. Cílem práce je zjistit jaký je proces příbuzenské pěstounské péče, odkrýt specifika příbuzenské pěstounské péče, identifikovat podmínky příbuzenské pěstounské péče, zjistit úlohu doprovázející organizace v doprovázení při práci s pěstouny a odkrýt následky novely zákona SPOD z pohledu pracovníků doprovázejících organizací.

Klíčová slova: příbuzenská pěstounská péče, pěstoun, doprovázející organizace, klíčový pracovník

ABSTRACT

This **bachelor thesis** deals with the issue of foster care. It is divided into two parts. The theoretical part of the bachelor thesis contains of two chapters. The first chapter describes foster care. It discusses the beginning and course of foster care, the benefits and risks, and pays attention to foster parents in foster care. The second chapter is devoted to accompanying foster families. It describes the function of accompaniment, the content of the key worker and the methods he uses when working with foster parents, focusing on education for foster parents. It offers a view of contact with the biological family.

The practical part of the work is processed in a qualitative form. The aim of the thesis is to find out what is the process of related foster care, to reveal the specifics of related foster care, to identify the conditions of related foster care, to find out the role of accompanying organization in working with foster parents and to reveal the consequences of SPOD law from the point of view of accompanying organizations.

Key words: foster care, foster parent, accompanying organization, key worker

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Janě Martincové, Ph.D. za její velkou ochotu a odbornou pomoc. Moc si cením rad a poznámek, které mi při konzultacích sdělovala, jsem za ně moc vděčná. Též si vážím její velké trpělivosti. Děkuji také všem respondentům za jejich čas, spolupráci a velkou otevřenost při rozhovorech. Děkuji též rodině a přátelům za pomoc a podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE	13
1.1 ZAČÁTEK A PRŮBĚH PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE	17
1.2 VÝHODY A RIZIKA PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE	18
1.3 PĚSTOUNI V PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČI	19
1.3.1 Prarodiče pěstouni	20
1.3.2 Tety a strýcové v roli pěstouna	22
1.3.3 Sourozenci pěstouni	22
2 DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN	24
2.1 KLÍČOVÝ PRACOVNÍK.....	26
2.1.1 Témata doprovázení	28
2.2 PROCES DOPROVÁZENÍ RODINY	29
2.3 VZDĚLÁVÁNÍ PĚSTOUNŮ	30
2.3.2 Vzdělávání očima pěstounů	32
2.4 KONTAKT S BIOLOGICKOU RODINOU	32
2.5 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE S PĚSTOUNSKÝMI RODINAMI	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
3 METODOLOGIE VÝZKUMU	37
3.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO CÍLE	37
3.2 VÝZKUMNÁ OTÁZKA	38
3.3 VÝZKUMNÁ METODA A TECHNIKA	38
3.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	39
4 ANALÝZA DAT	42
4.1 VZNIKLÉ KATEGORIE.....	44
4.1.1 Jak to začalo	44
4.1.2 Boj pěstouna prarodiče.....	46
4.1.3 Prarodiče vs. bio rodiče a děti	49
4.1.4 Cesta doprovázením	51
4.1.5 Novela zákona	56
4.2 PARADIGMATICKÝ MODEL.....	57
4.3 CENTRÁLNÍ KATEGORIE	58
6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	67
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Být součástí rodiny, mít kolem sebe kruh lidí, u kterých víte, že jste v bezpečí a obklopeni podporou a láskou si zasloužíme každý z nás. Rodina je základní stavební jednotkou, je jakýmsi vzorem. Někteří ovšem takové štěstí nemají. Rodina byla z nějakého důvodu poškozena, rodiče se dostali do nějakých potíží a dítě již není v bezpečí. Tento problém se tedy musí řešit, kdy je hlavním cílem nejlepší zájem a prospěch dítěte. K tomu slouží náhradní rodinná péče. Můžeme říci, že je jakýmsi pevným stavebním kamenem pro tyto děti, kteří se ocitnou v téhle nepříznivé situaci. Náhradní rodinná péče má různé formy péče jako např. osvojení či pěstounskou péči. Tato bakalářská práce se zabývá problematikou příbuzenské pěstounské péče, kde se zaměřujeme na její charakteristiky, proces a specifika.

Dle roční zprávy z MPSV z roku 2020 je příbuzenská pěstounská péče ze všech pěstounských péčí zastoupena v 68 %. Hanušová, Jeníčková, Uhlířová uvádějí, že náhradními rodiči v příbuzenské péči, mohou být prarodiče, ti tvoří největší část pečujících příbuzných, potom jsou to tety nebo strýcové, sourozenci a někdy i vzdálenější příbuzní. Každá výchova těchto náhradních rodičů je specifická, protože velkou roli hraje příbuzenský vztah dítěte. Ale i přes jisté odlišnosti mají svá společenská témata (Hanušová, Jeníčková, Uhlířová, 2009). Důvodem, proč chceme tuto problematiku zkoumat je, že u nás v ČR nebyla až dosud příbuzenská pěstounská péče přesně vymezena, ale v rámci odborných publikací a v praxi je užívána. Od ledna 2022 byl novelizován zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů. V rámci této legislativy došlo k zásadním změnám, kdy příbuzenská pěstounská péče, vykonávána prarodiči, strýci či tetami nebo osobou dítěti blízkou byla zařazena do nezprostředkované pěstounské péče, neboť nemá krajem potvrzen dokument o vhodnosti a také zde hraje roli vyživovací povinnost, protože příbuzný ze zákona tuto povinnost má. Těmto pěstounům vznikla rovněž nová dávka a to příspěvek při pěstounské péči. Tato problematika, je tedy obrovským aktuálním tématem, kterou řeší jak pracovníci OSPOD, tak i sociální pracovníci, kteří se věnují doprovázení pěstounských rodin, zda rozdělení pěstounské péče na zprostředkovanou a nezprostředkovanou, je klíčovým východiskem celkové problematiky pěstounské péče.

Tato práce se skládá z části teoretické a z části praktické. Teoretická část má dvě kapitoly. První kapitola je věnována příbuzenské pěstounské péči. V úvodu této kapitoly popisujeme, kam je příbuzenská pěstounská péče zařazena, jak se dělí právě po novele zákona SPOD. Jsou zde popsány motivy PPP, její výhody a rizika a také se zaměřujeme na různé typy

pěstounů v příbuzenské pěstounské péči. Abychom více pochopili proces doprovázení pěstounských rodin, je druhá kapitola této práce zaměřena na samotné doprovázení. Popisujeme zde samotný proces doprovázení, roli klíčového pracovníka, vzdělávání pro pěstouny, které mají ze zákona povinné a také se věnujeme metodám a technikám práce, které během doprovázení klíčoví pracovníci s pěstouny využívají.

Na teoretickou část navazuje praktická část. V praktické části se věnujeme konkrétně analýze příbuzenské pěstounské péče, a proto je zvoleno kvalitativní pojetí výzkumu.

Cílem bakalářské práce, je zjistit jaký je proces příbuzenské pěstounské péče a odkrýt problémy a specifika příbuzenské pěstounské péče z pohledu sociálních pracovníků, přesněji klíčových pracovníků, kteří se věnují doprovázení a vzdělávání pěstounů. Zjistit zda je nutné a potřebné užívat speciální postupy v rámci doprovázení a vzdělávání, zaměřit se na finanční situaci a změnu dávek pro pěstouny, a jaký dopad podle nich bude mít změna zákona na pěstouny příbuzné. Data potřebné pro tento výzkum budou posbírány díky polostrukturovaným rozhovorům a následně zpracovány metodou zakotvené teorie.

O tématu pěstounské péče se v posledních letech velmi často diskutuje a díky novele zákona a rozdělení pěstounské péče je v současné době toto téma velmi aktuální, tudíž by tato bakalářská práce měla být obohacením dosavadní teorie týkající se problematiky příbuzenské pěstounské péče.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Dnes, je pěstounská péče spolu s osvojením, poručenstvím a svěřením do péče jiné osoby jednou z forem náhradní rodinné péče v ČR. Náhradní rodinná péče spadá do koncepce Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Náhradní rodinná péče je s ústavní péčí jednou z forem náhradní výchovy. (Kovařík, Bubleová, Šlesingerová, 2004 s. 150) uvádí, že pojem náhradní rodinné péče je to forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními rodiči.“. Jde tedy o péči dítěte jiným člověkem než vlastním rodičem, avšak v rodině. Je to garantovaná forma péče, která zajišťuje hmotné zabezpečení dítěti. Velkou výhodou náhradní rodinné péče oproti dětským domovům a jiných ústavů je, že prostředí rodiny dětem zajistí milující náruč stále stejného člověka, který jej má rád, stará se o něj a sdílí s ním i to nejosobnější, své radosti i starosti (Děti patří domů, 2022). Pěstounská péče se zpravidla týká starších dětí, které nejsou vhodné pro adopci, dětí, které nejsou úplně zdravé. Mohou to být děti odlišného etnika, sourozeneckých skupin, o něž rodiče jeví zájem, ale nemají dlouhodobě vhodné podmínky pro jejich výchovu (Zezulová, 2012, s. 16). Děti v pěstounské péči mají a měli by mít stejné potřeby, požadavky a práva jako ostatní děti to znamená na lásku, bezpečí, výchovu a vzdělání, zdravotní a sociální péči, na které je závislí jejich další vývoj. Tyto děti mohou mít specifické potřeby a projevy, kterým by nová rodina měla být schopna porozumět, rovněž mají za sebou těžkou a náročnou cestu. Přišly na svět často nechtěným těhotenstvím, byly součástí rodiny, která pro ně nebyla zcela bezpečná a neplnila správné funkce, mají tyto děti za sebou například pobyt v ústavním prostředí. A proto by měla být nová rodina na toto přijetí dítěte připravena. (Olomouc Pro rodinu, *Náhradní rodinná péče*, 2020). Tyto děti rovněž mají nenaplněné potřeby, což vede k poruše schopnosti lidem důvěřovat, cítit se bezpečně a zdravě si uvědomovat samo sebe. To způsobuje, že jsou agresivní, často mají tendenci k sebepoškozování. Nepřiměřeně reagují v neznámých situacích, tím hrozí, že buď se bojí jakékoli interakce s neznámými lidmi, nebo dokážou naopak odejít s kýmkoli. Nejsou schopni se orientovat v čase a prostoru. Někdy i chvilkové opuštění dítěte v náhradní rodinné péči může dítěti vyvolat panickou reakci a neumí rozlišit co je potom, za chvíli. Často trpí poruchami příjmu potravy nebo se naopak nezřízeně cpou, jako by už neměli nikdy nic dostat. V pozdějším věku mohou jídlo krást a dělat si zásoby (Archerová, 2001).

Pro pěstouny je péče o přijaté dítě výzvou, na kterou je nutnost se připravit, ale i po přijetí je důležité se dále vzdělávat a získávat informace, jak k dítěti přistupovat (Archerová, 2001).

System náhradní rodinné péče se pojí s dvěma zákony. Jedná se o Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů a Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů, §958-970. Pěstounská péče jako taková se dle novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů dělí na zprostředkovanou a nezprostředkovanou.

Dle §47a z. č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, odst. 1, vzpp., se dělí pěstounská péče na:

a) pěstounskou péči osobní péče poskytovaná osobou pečující,

b) zprostředkovanou pěstounskou péči:

1. pěstounská péče poskytovaná dítěti osobou pečující po doručení oznámení o vhodnosti této osoby stát se pěstounem tohoto dítěte podle § 24 odst. 2 písm. a) a odst. 3,

2. pěstounská péče na přechodnou dobu,

3. pěstounská péče poskytovaná sourozenci dítěte svěřeného do pěstounské péče podle bodu 1, je-li poskytována toutéž osobou pečující,

c) nezprostředkovanou pěstounskou péči pěstounská péče, která není zprostředkovanou pěstounskou péčí podle písmene b).

Zprostředkovaná pěstounská péče je považována pěstounská péče, která byla prokazatelně zprostředkovaná příslušným úřadem a pěstounská péče na přechodnou dobu. Pokud má daný pěstoun v pěstounské péči zprostředkované dítě a přijme do pěstounské péče jeho sourozence, bude péče o tohoto sourozence také považována za zprostředkovanou pěstounskou péči, a to bez ohledu na to, zda byl tento sourozenec skutečně zprostředkovaný, či nikoliv. Tato výjimka z podstaty zprostředkování je dána s ohledem na podporování sourozenecké sounáležitosti.

Zprostředkovaný pěstoun je osoba, která absolvovala odborné posouzení a přípravy, byla zařazena do příslušné evidence, byla vybrána jako vhodný náhradní rodič pro konkrétní dítě a poté jí bylo doručeno „oznámení o vhodnosti“, což je potvrzení o přiřazení daného dítěte danému pěstounovi příslušným úřadem. (Šance dětem, *Zprostředkovaná pěstounská péče*, 2022). To že je daný pěstoun, je pěstounem zprostředkovaným, musí prokázat a potvrdit Úřadu práce ČR (na příslušném kontaktním pracovišti krajské pobočky Úřadu práce dle svého trvalého pobytu). Je zapotřebí mít dokument „oznámení o vhodnosti“, který v rámci

procesu zprostředkování obdržel k danému dítěti. „Oznámení o vhodnosti“ nemá předepsanou formu, musí však být písemné. Stačí např. e-mail či jiný dokument, ze kterého je zřejmé, že daný úřad vybral pro konkrétní dítě konkrétního žadatele – daného pěstouna. Oznámení o vhodnosti musí pěstoun doložit Úřadu práce ke každému dítěti, kterému poskytuje zprostředkovanou pěstounskou péči.

Do kategorie nezprostředkované pěstounské péče jsou zařazeny všechny případy dlouhodobé pěstounské péče, které nesplňují podmínky zprostředkované pěstounské péče (tj. nejedná se o pěstounskou péči, která byla zprostředkována úřadem, ani o pěstounskou péči sourozence zprostředkovaného dítěte). Nezprostředkovaná pěstounská péče je nejčastěji **vykonávána osobou dítěti příbuznou** (prarodič, teta) nebo osobou dítěti blízkou (sousedka, kamarádka, známá dítěte). Prarodiče a praprarodiče (babička, dědeček, prababička, pradědeček), jsou do této kategorie zařazeny z důvodu vyživovací povinnosti mezi předky a potomky dané občanským zákoníkem mají nárok na jinou (sníženou) výši příspěvku při pěstounské péči. Přehled všech dávek pěstounské péče jsou obsaženy v § 47e z. č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, vzpp.

Oba typy pěstounské péče mají ale některé věci společné:

- o pěstounské péči rozhoduje vždy soud
- mělo by se jednat o dočasné řešení po dobu, kdy rodič o dítě nemůže pečovat
- pěstounská péče trvá dobu nezbytně nutnou, po kterou rodič o dítě nemůže pečovat a zaniká nejpozději dosažením zletilosti dítěte
- je vyžadován souhlas pěstouna se svěřením dítěte do pěstounské péče
- pěstoun má povinnost podporovat vytváření a udržování vazeb mezi dítětem a biologickým rodičem
- pěstoun může rozhodovat pouze v běžných záležitostech dítěte
- v podstatných záležitostech dítěte rozhodují rodiče, případně si pěstoun musí vyžádat rozhodnutí soudu (Umpod, *Náhradní rodinná péče v České republice*, 2022).

Péče příbuzných má u nás v ČR dlouholetou tradici. Důvodem je, že v minulosti byla příbuzenská péče jedinou možností ochránit dítě před umístěním do ústavní péče. (Pazlarová, 2016). Dle ročního výkazu z roku 2020 o výkonu sociálně právní ochraně vykonává nezprostředkovanou náhradní rodinnou péči konkrétněji příbuzenskou pěstounskou péči celkem 6410 pěstounů prarodičů, 1897 jiných příbuzných a 1359 jiných osob. Celkový počet dětí, které byly svěřeny do pěstounské péče příbuzných nebo blízkých

osob bylo 1013 dětí (Portál MPSV, *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2020*, 2019). V příbuzenské pěstounské péči se jedná o dlouhodobou péči o děti, u kterých byly vyčerpány všechny možnosti návratu zpět do péče biologických rodičů. V těchto případech je pečovateli z okruhu širší rodiny dítěte (Lipová, Krbcová a Tomanová, 2019). Budoucí pěstoun příbuzný se náhle vyskytne v situaci, kdy převládá velké riziko umístění dítěte do ústavní péče (*Šance dětem, Podpora příbuzných pěstounů*, 2021).

Náhradními rodiči v příbuzenské péči, mohou být prarodiče, ti tvoří největší část pečujících příbuzných, potom jsou to tety nebo strýcové, sourozenci a někdy i vzdálenější příbuzní. Každá výchova těchto náhradních rodičů je specifická, protože velkou roli hraje příbuzenský vztah dítěte (Hanušová, Jeníčková, Uhlířová, 2009).

Prarodiče pomáhají svým vnoučatům rozhodovat se o důležitých životních krocích, přenést se přes těžká období, jako například rozvod rodičů, pracovní zátěž rodiče, selhávání ve škole atd. Bývají součástí vývojových přechodových změn a rituálů, občas pomáhají rodičům s výchovou či je v jejich nepřítomnosti zastupují. Tato prarodičovská role je založena na zkušenostech generací před námi, bereme ji jako samozřejmost. (Hanušová, Jeníčková, Uhlířová, 2009). Někdy se prarodiče stávají „znovu rodiči“ náhle, ale většinou jde spíše o vyústění dlouhodobých problémů v rodině.

Příbuzenští pěstouni mají obvykle vyšší průměrný věk než pěstouni nepříbuzenští. To znamená, že se často jedná o ekonomicky neaktivní osoby (osoby v důchodu), což způsobuje horší ekonomickou situaci některých příbuzenských pěstounských rodin, tudíž minimálně pro polovinu pěstounských rodin (bez ohledu na rodinný vztah k dítěti) jsou dávky pěstounské péče základním předpokladem pro kvalitní péči o dítě (*Analýza situace příbuzenské pěstounské péče*, 2017).

Motivy vzniku příbuzenské pěstounské rodiny jsou jiné a specifické než v klasické pěstounské péči, protože v klasické pěstounské péči se pěstouni dlouhodobě a ještě k tomu v manželském páru rozhodují o přijetí dalšího dítěte do rodiny. Prochází procesem příprav, kde získávají informace a rozhodují se, zda přijmou na sebe tuto odpovědnost a službu pěstouna. Poté jsou zařazeni do registru žadatelů, prochází odborným posouzením psychologa a sociálního pracovníka a účastní se odborného vzdělávání. Příbuzenská pěstounská péče se liší tím, že prarodič či jiný příbuzný těmito přípravami neprochází (Hanušová, Jeníčková, Uhlířová, 2009). Zákonodárce byl zjevně veden myšlenkou, že příbuzenský vztah je natolik silným argumentem, že není nutné vhodnost

tohoto umístění hlouběji testovat. Praxe ukazuje, že ne vždy tomu tak skutečně je. Příbuzenský vztah často ke kvalitní péči nestačí (Pazlarová, 2016 s. 130).

Důležitým aspektem, který ovlivňuje volbu formy péče, je rozhodování soudů. Není sjednocená a regionálně existují velké rozdíly. Některé soudy jen zřídka rozhodnou o svěřeni do příbuzenské pěstounské péče, protože preferují formu svěřeni do péče jiné osoby. Jinde se o pěstounské péči příbuzných rozhoduje běžně. Tuto praxi mají možnost sociální pracovníci, kteří pracují s rodinami ovlivnit jen minimálně (Pazlarová, 2016 s. 132).

1.1 Začátek a průběh příbuzenské pěstounské péče

(Dle Pazlarové, 2016 s. 142) umístění do péče příbuzných a začátek příbuzenské pěstounské péče se pojí se dvěma hlavními modely. V prvním případě příbuzní (prarodiče) postupně přebírají péči o dítě, v druhém případě se jedná o náhlé umístění dítěte často za poměrně dramatických okolností.

Nejčastějšími příčinami svěřeni dítěte do péče prarodičů v České republice jsou:

- náhlé úmrtí obou rodičů z důvodu nemoci nebo nehody,
- úmrtí jednoho z rodičů (nezvládnutí péče druhým rodičem),
- nízký věk a nezralost matky,
- patologický způsob života rodičů,
- psychiatrické onemocnění rodičů,
- rodiče ve výkonu trestu,
- závislost na drogách nebo alkoholu u rodičů (Analýza situace příbuzenské pěstounské péče 2017).

Podle Pazlarové (2016) situace příbuzných pěstounů je tedy zcela odlišná než u klasických pěstounů. Pěstouni obvykle jednají z vlastního nezávislého rozhodnutí, neboť byli do této situace postaveni hned a často musí přehodnotit své dlouhodobé životní plány. Rozhodují se pod tlakem a mají na rozhodnutí mnohem méně času než klasičtí pěstouni. Rozhodnutí se také pojí s krizí pěstouna, protože pěstoun se nyní ocitá v obtížné situaci, např. musí se vyrovnat se smrtí vlastního dítěte a současně přebrat péči o vnouče nebo se potýká se zklamáním ze selhání vlastního dítěte ve výchově. Po přijetí dítěte se pěstouni potýkají s negativními emocemi, jako je např. smutek ze ztráty, zlost ze selhání vlastního dítěte, obavy z budoucnosti či strach z pomluv okolí. Posledním problémem, se kterým se příbuzní pěstouni potýkají, je nedostatek informací. Nejsou tak zorientováni v legislativě, ve službách a rovněž v jejich právech a povinnostech pěstouna.

1.2 Výhody a rizika příbuzenské pěstounské péče

Příbuzní v roli pěstounů často těží z jedné hlavní zásadní výhody, kterou jsou již vytvořené vztahy s dítětem a vzájemná znalost (Pazlarová, 2016, s. 134). Navzájem třeba znají své reakce na jisté situace, existuje mezi nimi citové pouto. Pomocným nástrojem krize dítěte, které odchází z péče rodičů, může být dlouhodobě navázaný vztah s osobou, která bude o dítě pečovat. V praxi to jsou často prarodiče, kteří pomáhali s péčí již od útlého věku dítěte. Tito prarodiče mají pocit, že dítě zachraňují před nevhodným chováním rodiče. Jsou tak vhodní pro výchovu dítěte. Naopak právě setrvání ve stejném prostředí může mít na dítě také negativní dopad ve smyslu přenášení nevhodných vzorců chování, narušených vztahů v rodině, zatajování důležitých informací, nedostatečné fyzické i psychické vybavenosti příbuzných k výchově dětí (Pěstounská péče příbuzných – analýza potřeb, 2021 s. 24).

Dalším pozitivem příbuzenské pěstounské péče lze spatřovat v zachování vztahů nejen s biologickými rodiči, (Viz. Kapitola 2), ale také s širší rodinou, tedy nevytržení dítěte z jeho dosavadního přirozeného prostředí, zachování vlastní identity apod. Jedná se o praktické drobné věci, například dítě se v bytě u příbuzného už vyzná, je zvyklé na vůně, pachy, nebo jestliže je dítě umístěno k příbuzným v regionu, zná své nejbližší, sousedy a kamarády ve škole. Někdy nemusí ani měnit školu, což opět pomáhá k redukci stresujících změn. Nestabilita spojená s vysokou mírou nejistoty u dětí, které zažily změnu prostředí, může bezprostředně ohrozit dosažení pocitu pozitivní osobní identity. Faktorem, který má negativní dopad na vývoj zdravé osobní identity, je nepochopení dítěte, proč se o něj rodiče nechtěli starat, proč jej opustili, odmítli nebo mu dokonce ubližovali (Sobotková, Očenášková, 2013).

V případě příbuzenské péče má dítě přístup k historii své rodiny, fotografiím, zážitkům atd. I nadále zůstává součástí vlastní rodiny a je zachována jeho stávající identita. Ví, kam patří. To je ale v ideálním případě, někdy se může stát, že jsou dětem tyto informace zatajovány a dítě po svých rodinných kořenech pátrá.

Rizika příbuzenské pěstounské péče zmiňuje Pazlarová (2016), kdy to mohou být například potíže s nastavováním hranic pro rodiče. Je to pro příbuzné obtížné tyto pravidla dodržovat z důvodu, pokud mají rodiče snahu tyto limity překračovat. V praxi se totiž setkáváme se skutečností, že rodiče zcela nekontrolovatelně a nečekaně přicházejí a odcházejí do domácnosti příbuzných, využívají hmotného zázemí a také finančního zabezpečení.

Z pohledu pracovníků bývá označováno za výhodu rychlé vyřešení situace dítěte v případě, když se okamžitě najde příbuzný, který je ochoten si dané dítě převzít do péče. Pokud jsou vztahy mezi příbuznými pěstouny a rodiči dítěte funkční, má pracovník spoustu informací o rodině i dítěti a řadu věcí tak může řešit neformální cestou po dohodě mezi pěstouny a rodiči. Na druhou stranu je velkou nevýhodou, pokud je pro pracovníka obtížné proniknout do rodinných vazeb, kdy nezná přesně vztahy v rodině, historii apod. V rodinách panuje neochota tyto dané informace sdílet, především prarodiče mají tendenci případné potíže omlouvat, zlehčovat či neřešit.

Pokud mají prarodiče pocit, že selhali ve výchově vlastních dětí, mají strach, že se toto selhání bude opakovat, a že je všichni pracovníci a okolí bude za toto selhání soudit. Pro pracovníka je tedy velice těžké si k těmto pěstounům prarodičům najít důvěru. Pokud si pracovník důvěru nezíská, může to způsobit obtížné řešení daného problému.

Role klíčového pracovníka, který pracuje s příbuznými pěstouny je komplikovaná, protože stojí mezi oběma stranami, a to mezi pěstouny a prarodiči. Další riziko spojené s obtížnou situací je případ, kdy se pracovník domnívá, že příbuzný, který má o péči dítěte zájem není vhodnou osobou, která by měla o dítě pečovat. Pracovník nalezne spoustu rizik pro dítě, ale současně není další lepší možnost. Někdy se pracovník domnívá, že by bylo lepší cestou najít pro dítě pěstouny v klasické pěstounské péči či umístit dítě do ústavní péče a příbuzné pouze navštěvovat. Toto je obrovské dilema, které řešení je méně špatné.

Ovšem v řadě případů se rozhoduje ve prospěch příbuzných, ačkoli jejich schopnosti pečovat o dítě jsou značně omezené.

Dle výzkumu Mošťkové a Sobotkové z roku 2016, který byl zaměřený na příbuzenskou pěstounskou péči shrnoval závěry českých a zahraničních výzkumů na danou problematiku a bylo zjištěno, že obecně přibývá dětí v příbuzenské pěstounské péči, jak u nás, tak i např. ve Spojených Státech. Ve výzkumu se také poukázalo na menší ochotu ze strany prarodičů ke kontaktování odborníků, častější finanční problémy prarodičů, či častější sklony k extrémnímu přístupu k vlastním rodičům dítěte (bránění kontaktu, nebo naopak přihlížení nežádoucího chování ze strany vlastního rodiče) (Mošťková, Sobotková, 2016).

1.3 Pěstouni v příbuzenské pěstounské péči

Hovoříme-li o příbuzných pěstounech, jsou do této kategorie zařazeni pěstouni prarodiče, tety a strýcové, sourozenci či známí a blízcí dítěte. Prarodiče, tety a strýcové se jsou podle z. č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, vzpp. označeni za nezprostředkované pěstouny a sourozenci se spadájí mezi zprostředkované pěstouny. Pěstoun je osoba pečující

nikoli rodič. Má zajistit dítěti řádnou výchovu a bezprostřední lásku. Výchova dítěte, které je svěřeno do pěstounské péče, bývá velmi složitá a vyžaduje dlouhodobý proces. V tomto procesu se pěstoun snaží o předání hodnot a formování osobnosti dítěte, vzájemné působení mezi rodičem a dítětem a o kvalitu vztahů (Sobotková, Očenášková, 2013). Pěstoun vytváří svou péči pro dítě, které do ní bylo umístěno, bezpečné a stabilní prostředí a pomáhá mu rozvíjet se a dosahovat úspěšných výsledků (Knihovna NRP-Příprava k pěstounství, 2011 s. 8). Pěstoun musí umět přijmout dítě takové jaké je, musí si být vědom toho, že se musí otevřít pro potřeby dítěte, nikoli však své. Další podstatná věc pro roli pěstouna je vyrovnaná osobnost a ochota ke spolupráci (Pěstounství je profese, 2015). Pěstouni potřebují praktickou pomoc a podporu, a je pro ně tudíž nezbytně nutné, aby věděli, že mohou požádat o všechno, co potřebují ve spojitosti s péčí o svěřené děti, a mohli se tak starat i o svou vlastní rodinu (Knihovna NRP-Příprava k pěstounství, 2011 s. 18).

1.3.1 Prarodiče pěstouni

Prarodiče mají za sebou bohaté životní zkušenosti, které jim mohou usnadnit a poskytnout jakýsi nadhled a toleranci při péči. Díky těmto zkušenostem zvládají běžnou péči o dítě, umí reagovat ve výchovných situacích. Mají dostatek času a prostoru na výchovu dítěte, protože mnozí prarodiče již jsou v důchodu a mají na dítě dostatek času (Pazlarová, 2016).

Mezi ale zásadní specifika, kterými je skupina prarodičů pěstounů charakteristická, patří:

- finanční nouze,
- izolace,
- strach o zdraví,
- mezigenerační rozdíl
- citlivé téma biologických rodičů přijatých dětí
- oslovování.

Východiskem z **finanční nouze**, je zlepšení finanční situace statusem pěstouna. Po uzavření dohody o pěstounské péči mohou prarodiče pěstouni získat finance například na odlehčující pobyty a na další aktivity zahrnuté v individuálním plánu ochrany dítěte. Mohou také požádat o finanční podporu nadační fondy. Těm pěstounům, kterým to zdravotní stav dovolí, si mohou přivydělat brigádami.

Pocit **izolace** je možné odpoutat díky vzájemnému setkávání se prarodičů pěstounů, například v rámci svépomocných skupin, klubů, vzdělávacích pobytů atd. Klíčový pracovník by měl být schopen toto vzájemné setkávání uskutečňovat a hovořit s pěstouny o tématu izolace. Na co by také pěstouni prarodiče neměli zapomínat je pravidelné udržování

kontaktu s přáteli a jinými příbuznými, protože se jim z jejich strany dostane podpory (Knihovna NRP, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, 2015).

Hodně závažným specifikem je **strach o zdraví**. O své zdraví se bojí pěstouni i děti. Kromě strachu z pěstounovy nemoci se v mysli dítěte objevuje také otázka: Co se mnou bude, až babička/ příbuzný zemře? Dítě se tak trápí možnou ztrátou a zároveň nejistotou do budoucnosti.“ (Uhlířová a kol., 2010, s. 31). V této situaci je dobré, aby pěstouni prarodiče zdravotní stav nepodceňovali ani nepřeceňovali, pokud mají podezření na závažnější nemoc měli by včas absolvovat potřebná lékařská vyšetření. Co se týká jejich zdravotního stavu, je dobré, aby s dítětem prarodiče mluvili o závažných zdravotních komplikacích, samozřejmě přiměřeně k věku dítěte. Pokud se prarodič na toto téma necítí, klíčový pracovník či terapeut je schopen mu s danou situací pomoci a promluvit si o tomto tématu budoucnosti s dítětem a objasnit mu možnosti řešení. (Knihovna NRP, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, 2015).

Mezigenerační rozdíly mezi prarodiči a dětmi přináší mnoho dalších obtíží. V mladším věku vnoučat se ve většině případů prarodiče nedokážou adekvátně věnovat potřebám či koníčkům dětí, zvláště v případě, kdy mají v péči větší počet dětí, nestačí již fyzicky, finančně, popřípadě jim nerozumí. Tyto mezigenerační problémy pak přibývají a vrcholí v období puberty či dospívání. Konflikty a vzájemné obviňování mohou vzrůstat, popřípadě se obětavý příbuzný snaží dětem vyhovět, avšak naráží na své fyzické limity, což opět přispívá ke zhoršení jeho zdraví. Zaznamenali jsme rovněž případy, že se dítě i přes lásku ke svému příbuznému za něj stydí, protože vypadá staře, má odlišné oblečení a tolik se liší od mladších rodičů jeho vrstevníků. (Uhlířová a kol., 2010, s. 32).

Je důležité, aby pěstouni prarodiče dodržovali kontakty s dalšími rodinami a kontakt s mladším generačním světem, aby poté byli prarodiče schopni zhodnotit výchovné nároky vzhledem k svým vnoučatům. V rámci doprovázení by pěstounům mělo být nabídnuto vzdělávání týkající se této problematiky např. témata počítačová gramotnost, puberta a její projevy, sexuální život dítěte apod. (Knihovna NRP, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, 2015).

Další obtížnou situací v příbuzenské pěstounské péči týkající se prarodičů je **citlivé téma týkající se biologických rodičů přijatého dítěte**. Prarodiče, kteří přebírají péči o svá vnoučata, jsou okolnostmi nuceni se rychleji vyrovnat se ztrátou svých dětí. Vnoučata pro ně mohou být i útěchou. Pěstouni jsou nuceni sebrat všechny síly, aby byli dětem oporou, aby jim dokázali věnovat potřebnou péči. Posiluje je i pocit, že zajišťováním péče o děti

dělají správnou, smysluplnou věc (Uhlířová a kol., 2010, s. 51). S touto obtížnou situací je potřeba se vyrovnat sdílením, a to především s dalšími prarodiči-pěstouny, probrat těžkosti, které prarodiče-pěstouni prožívají vzhledem k tomuto tématu a které jsou způsobené traumatem pocíťovaného neúspěchu při výchově vlastního dítěte, účastnit se vzdělávání týkající se např. tématu drog a měly by být jasně nastavená pravidla styku s biologickým rodičem (Knihovna NRP, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, 2015).

Oslovování u příbuzenské-pěstounské péče má svá specifika. Důležitým aspektem je věk dítěte. U starších dětí už oslovení zůstává zažito, ale jiná situace je u malých dětí, která jsou v příbuzenské péči třeba od narození. V některých případech začnou děti spontánně oslovovat-pěstouny prarodiče „mami,“ „tati“. K těmto případům je potřeba přistupovat individuálně a citlivě. Je dobré nechat volbu oslovení na dítěti (Pazlarová, 2016).

1.3.2 Tety a strýcové v roli-pěstouna

Tety a strýcové jsou rovněž zařazeni do nezprostředkované-pěstounské péče. Příbuzní dítěte jako např. teta nebo strýc se ve srovnání s-pěstouny bez příbuzenského vztahu obvykle stávají „rodiči“ náhle a nečekaně (Bubleová et al., 2018).

Tato skutečnost nastává jednak v důsledku úmrtí biologických rodičů, nebo častěji následkem dlouhodobých problémů v původní rodině v souvislosti s rizikovým chováním biologického rodiče nebo jeho snížené rodičovské kompetence (Krtičková, 2019).

Tety a strýcové jsou vůči přijatým dětem v přiměřeném věku. Mají obvykle rodičovskou zkušenost, která ve srovnání s prarodiči nebývá poznamenána pocitem selhání v rodičovské roli. Hlavním problémem týkající se péče tet a strýců je zapojení přijatého dítěte do stávající sourozenecké skupiny, respektive do již nastaveného rodinného systému.

1.3.3 Sourozenci-pěstouni

Sourozenci jsou speciální kategorií příbuzenské-pěstounské péče. Ačkoli jsou-pěstouni svěřeného dítěte příbuzní (sourozenci), jsou oproti prarodičům, tetě a strýčkovi zařazeni do zprostředkované-pěstounské péče. (viz. Kapitola č. 1).

Sourozenci v roli-pěstounů jsou na jedné straně plní energie a sil, jsou otevření odborné pomoci a spolupráci, ale na straně druhé čelí zátěži nepřiměřené jejich věku, životní situaci a zkušenostem (Pazlarová, 2016). Mívají ten nejbližší vztah s dětmi a nejlépe znají historii dítěte. Mohou dobře porozumět potřebám dětí, protože jsou si generačně blízko. Vzhledem k jejich nedávné zkušenosti s učením ve škole, dokáží dětem pomoci se školními

povinnostmi. Ocení a rádi spolupracují s odborníky a doprovázejícími pracovníky. (Pazlarová, 2016)

Velkým tématem sourozenců přijatých dětí je kromě uvedeného také otázka autority a vztahu k přijatému dítěti (Nadační fond J&T, 2014). Mívají potíže s udržení hranic a nemají stabilizovanou jejich životní situaci, protože studují či nemají vyřešenou práci. Mají problém se zabezpečením základní péče, neboť jim chybí životní zkušenosti. U těchto pěstounů sourozenců se můžeme setkat, že pod velkou tíhou starostí a povinností zapomínají a odkládají naplňování svých vlastních zájmů, koníčků a potřeb a také odsouvají založení vlastní rodiny. (Pazlarová, 2016).

Tato kapitola je věnována konkrétně vymezením příbuzenské pěstounské péče. Nejprve jsme se zabývali rozdělením pěstounské péče, poté samotným začátkem v příbuzenské pěstounské péči jejím motivů a specifikům, zmínili jsme nejčastější důvody svěřením do příbuzenské pěstounské péče, které hrají velkou roli, proč se právě konkrétní dítě dostalo do péče k příbuzným. Následně jsme se v této kapitole zabývali výhodami a riziky příbuzenské pěstounské péče, kde jsou podstatné rodinné vazby, vázanost a příbuznost dítěte na pečovatele. Další část kapitoly se zaměřovala na typy pěstounů v příbuzenské pěstounské péči, přičemž každý typ pěstounů má svá specifika v péči o dítě.

2 DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN

Během devadesátých let minulého století začali intenzivně vznikat organizace, které se zaměřovaly na problematiku náhradní rodinné péče a spolupracovali tak s náhradními rodinami a dětmi. Současně probíhalo také mapování pěstounských rodin (Praktický průvodce doprovázením pěstounských rodin, 2015).

Zákon z roku 1999 přinesl základní rámec pro činnost těchto organizací (osob pověřených k výkonu sociálně – právní ochrany), bohužel jen v obecné rovině, tudíž poskytovatelé působící na poli náhradní rodinné péče, fungovaly dlouhou dobu bez podrobnější právní úpravy, standardů kvality a systémového financování. To se odrazilo v nedostatku služeb a jejich nedostupnosti pro většinu pěstounských rodin v České republice. (Praktický průvodce doprovázením pěstounských rodin, 2015, s. 4).

Pěstounská rodina se stala uzavřeným prostředím, kam občas docházel sociální pracovník OSPOD, kde vykonal dohled. Tato malá aktivnost a spolupráce s pěstounskými rodinami způsobila neaktivnost a nespolupráci se sociálními pracovníky ani s vlastními rodiči dítěte. Tyto tendence se nejvíce objevovaly u příbuzenské pěstounské péče. Odborníci upozorňovali, že bez podpory a profesionalizace ze strany služeb, bude docházet stále častěji k selhání v pěstounské péči. K zásadní změně od 1. ledna 2013 s novelou zákona o sociálně - právní ochraně dětí, kde je obsažena podpora ve formě služeb doprovázení pěstounů. (Praktický průvodce doprovázením pěstounských rodin, 2015).

Profesionální doprovázení na rozdíl od laického, provádí odborník s adekvátním vzděláním v některé z oblastí pomáhajících profesí. Může se jednat o učitele, sociálního pracovníka, psychologa, supervizora apod. Profesionální doprovázení je zacíleno a časově vymezeno. Subjekt doprovázení by měl mít jasnou vidinu konce doprovázení, který je úzce navázán na dosažení cíle. S tím souvisí vnímání další životní perspektivy doprovázeným (Kalenda, 2012, s. 69).

Doprovázení je souhrn cílených aktivit, které směřují k podpoře pěstounské péče tak, aby byla péče pěstounů posilována a podporována v každodenním životě. Vzhledem k zákonnému vymezení doprovázení je zřejmé, že se v něm snoubí dva (z pohledu sociální práce často diskutované a mnohdy protichůdné přístupy), kterými je podpora a pomoc na jedné straně, a kontrola a dohled na straně druhé. Z pohledu pěstouna se jedná podporu. Pěstoun očekává pomoc při každém kroku, což pěstouna vede k jistotě, že se s daným problémem nemusí potýkat sám, že se může svěřit.

Z pohledu pracovníka doprovázející organizace, tedy klíčového pracovníka to je jako být profesionální kámoškou, sdílet to dobré i to špatné. Provádí pěstouny na jejich cestě, pomáhají řešit nepříjemné překážky. Pomáhají pěstounům s vyřizování věcí, zařizování a financování služeb (Knihovna NRP, *Klíčovou dírkou*, 2019).

Doprovázení má především funkci podpůrnou na rozdíl od kontrolních úkolů, které má ve své kompetenci OSPOD. Z toho vyplývají některá východiska:

- pouze rovnováha mezi podpůrnou a kontrolní složkou, může zajistit kvalitní péči,
- spolupráce OSPOD a doprovázející organizace, je pro kvalitní péči nezbytná,
- třetím východiskem je oddělení kontrolní a podpůrné funkce, je pro zajištění rovnováhy klíčové (Pazlarová. 2016, s. 83).

Z těchto východisek vyplývá, že pověřená osoba tedy doprovázející organizace, je v roli poskytovatele služeb, pěstouni a jejich děti v roli klienta. Tento stav je v případě doprovázení OSPOD je nemožný, protože pracovníci OSPOD mají zákonem stanovenou kontrolní funkci. Nelze tedy očekávat plnou otevřenost a důvěru ze strany pěstounské rodiny (Pazlarová, 2016).

Doprovázení vždy bylo a bude založeno na lidském vztahu mezi doprovázejícím a doprovázeným. Pracovníci všech skupin pomáhajících profesí vědí, jak jsou mezilidské vztahy křehké a jak bývá obtížné s nimi citlivě pracovat (Vávrová, 2012, s. 10).

Klíčovými subjekty, které jsou součástí systému doprovázení, jsou doprovázející organizace a OSPODY (Praktický průvodce NRP, 2015).

(Dle Matouška 2017 s. 92) jsou organizace, které doprovázejí pěstounské rodiny, jsou v České republice nestátní neziskové organizace s poměrně krátkou tradicí. V těchto organizacích jsou zaměstnaní profesionálové v různých profesích, např.: sociální pracovníci nebo psychologové. Nezisková organizace, které prostřednictvím svých zaměstnanců s pěstounem a svěřeným dítětem spolupracuje v rámci dohody o výkonu pěstounské péče a minimálně jedenkrát za dva měsíce je v osobním kontaktu (Nadace Sirius, *Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči*, 2018). Posláním doprovázející organizace je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu rodiny, dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení, podporovat rodiny, které vykonávají některou z forem náhradní rodinné péče a chránit práva, zájmy a potřeby dětí žijících v těchto rodinách. OSPOD, který je povinen dle § 19 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí sledovat vývoj dítěte svěřeného do výchovy jiné osoby, navštěvovat rodinu, kde dítě žije,

nejméně jednou za 6 měsíců (v prvním půlroce péče jednou za tři měsíce), je odpovědný za zpracování individuálního plánu ochrany dítěte, vede spisovou dokumentaci dítěte atd.

Proto tedy doprovázející organizace hlavně spolupracuje s OSPOD, kdy zasílá každých 6 měsíců pravidelnou zprávu o dítěti a pěstounovi. Dále spolupracuje také se školou, ostatním příbuzenstvem, pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky volného času či s dětskými domovy. Sociální pracovník využívá doplňkové služby k samostatnému procesu doprovázení pěstounských rolí. V momentě, kdy o dítě pečují více osob, je vhodným pro koordinaci všech služeb případová konference (Dobrý pěstoun, 2018 s. 150).

2.1 Klíčový pracovník

Osoba klíčového pracovníka je pověřenou osobou k výkonu sociálně – právní ochraně dětí podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí. Její výběr by měl být kvalitní, neboť na tomto výběru klíčového pracovníka závisí pomoc a podpora pěstounům (Pazlarová, 2016 s. 86). Vzhledem k tomu, že neexistuje studijní obor, který by připravil hotového klíčového pracovníka, leží stěžejní zaučení na organizaci. Klíčový pracovník by měl mít vzdělání dle zákona č. 359/1999 Sb., §49a – tedy vysokoškolské nebo vyšší odborné ve vyjmenovaných oborech, případně 200 h akreditovaných vzdělávacích kurzů pro sociální pracovníky dle zákona o sociálních službách (Patočková, Kubicová, Novotná, 2019, s. 13).

Definici klíčového pracovníka definovala ve své knize Bicková (2011, s. 107). Klíčový pracovník individuálně pracuje s klientem, je s ním v nejužším kontaktu, pracuje s ním na plánování průběhu poskytování služeb a je jeho důvěrníkem.

Pracovník je s rodinou v dlouhodobém a intenzivním kontaktu. Jeho prvním a nejdůležitějším úkolem je získat si její důvěru. Získání důvěry není lehkým úkolem, někdy si pracovník rodinu získá až po roce práce, jindy je tento proces snazší. U některé rodiny nemusí být vztah důvěry navázán nikdy, přesto je třeba dodržovat zásady respektu a pokory (Dobrý pěstoun, 2018, s. 145)

V doprovázení se zaměřuje na jednotlivé členy domácnosti i na rodinu jako celek. Klíčový pracovník projednává s pěstouny dohodu o výkonu pěstounské péče, nabízí a poskytuje potřebné služby nebo zajišťuje jejich poskytování externími pracovníky organizace, případně jiným subjektem (Pazlarová, 2016 s. 86). Vůči rodině vystupuje otevřeně, s respektem přijímá odlišné názory a její životní postoje. Klíčový pracovník musí hledat taková řešení, které jsou v souladu s danou konkrétní rodinou. Při práci s klienty zásadně dodržuje diskrétnost a mlčenlivost. S rodinou komunikuje vždy tak, aby mu rozuměla,

přizpůsobuje jazyk, ověřuje si, že je cílům a dohodám porozuměno. Před každou schůzkou nebo konzultací je potřebné, aby se klíčový pracovník připravil a prošel si minulé záznamy (Dobry pěstoun, 2018).

Je vhodné, aby sociální pracovník doprovázející organizace navštěvoval rodiny každý měsíc nebo častěji, pokud to situace vyžaduje a je taková frekvence odsouhlasena v dohodě o výkonu pěstounské péče (Praktický průvodce NRP, 2015). Osobní kontakt je doplněn kontaktem přes telefon nebo e-mail. Pěstouni mohou zpravidla počítat s poradenstvím, konzultací nebo s pomocí ve složitější situaci, se kterou se mohou setkat v rámci PP. Klíčový pracovník si s pěstouny sám stanoví pracovní dobu. Klíčový pracovník se nemusí setkat osobně se všemi členy rodiny při každé návštěvě (Děti patří domů, *Manuál klíčového pracovníka*, 2013).

Pro klíčového pracovníka je důležitá podpora pěstouna. Klíčový pracovník se s pěstouny pravidelně setkává, jak v domácnosti tak i mimo ni. V případě jakýchkoliv změn, například přijetí dalšího dítěte, problémy s dětmi apod. - je tato frekvence kontaktů vyšší, vždy podle potřeby pěstouna. Společně se věnují zvyšování kompetencí pěstounů, plánování služeb pro dítě a rodinu, hledání řešení nastalých situací, jako například navázání kontaktu s biologickou rodinou. Další, na co se musí klíčový pracovník v rámci doprovázení zaměřit, je podpora dítěte. Pro klíčového pracovníka je podstatné s dítětem navázat vztah. Jeho úloha je v pomoci naplňování potřeb dítěte. S dítětem klíčový pracovník pracuje na jeho rozhodování v záležitostech o jeho osobě, ale také jej vede k uvědomění si povinností v rodině a odpovědnosti za své činy a chování. Poslední, na co se musí klíčový pracovník v rámci doprovázení zaměřit, je podpora rodiny jako celku. Klíčový pracovník podporuje a oceňuje rodinu, ale i její nejbližší sociální okolí (Pazlarová, 2016 s. 84).

Klíčový pracovník doprovázející organizace by měl úzce spolupracovat se sociálním pracovníkem dítěte umístěného do pěstounské péče, tedy pracovníkem OSPOD. (Praktický průvodce doprovázením pěstounských rodin, 2015).

To, jakým způsobem probíhá pěstounská péče, podává, na základě zprávy o pěstounovi klíčový pracovník informace danému OSPODU jednou za šest měsíců (Dobry pěstoun, 2018). Klíčový pracovník nikdy nepřebírá za pěstouny jejich kompetence (Dobry pěstoun, 2018, s. 146).

Při doprovázení se setkáváme s řadou problémů, které klíčový pracovník musí při práci s pěstouny řešit. Jedná se o specifické oblasti v rámci náhradní rodinné péče a jsou odlišné od přímé sociální práce s klientem např:

- dlouhodobost vztahu s klientem (do 26 let dítěte)
- různorodost typů náhradní rodinné péče (dlouhodobá, krátkodobá, příbuzenská, přechodná).
- Proměnlivost potřeb náhradních rodin v čase (proměny spojené s růstem dítěte a změnami v rodině pěstouna...).
- Široké spektrum problémů plynoucích z péče o děti s komplexním vývojovým traumatem.
- Potřeba multidisciplinární spolupráce.
- Otázka „Kdo je klient?“ (Pěstoun? Dítě? Biologická rodina?).
- Zvýšený výskyt zátěžových a náročných situací pro pracovníka (riziko a prevence syndromu vyhoření). Zacházení s citlivými údaji o náhradní rodině.
- Způsob financování (Oravcová a kol., 2018, s. 9).

2.1.1 Témata doprovázení

Podle (Pazlarové, 2016) klíčový pracovník v rámci doprovázení pěstounských rodin musí být připraven na řadu odborných témat, které během svých návštěv v rodině, bude konzultovat s pěstouny. Pokud ale dojde k tomu, že dané téma či problém je nad rámec jeho kompetencí nabídne možnost konzultace s odborníkem na danou problematiku z oboru např. psychologie, psychiatrie apod.

Pro klasické pěstouny jsou důležitá témata např.:

- výchovné postupy,
- citlivé sdělování pravdy o biologických rodičích,
- péče o dítě jiného etnika apod.

Nejčastější témata, která se řeší, u příbuzenských pěstounů jsou:

- velký věkový rozdíl mezi dítětem a pečujícím pěstounem prarodičem,
- potřeba přijmout selhání rodičů (hlavně jestli se jedná o dítě svěřeno prarodičům),
- u prarodičů: pěstouni řeší otázky týkající se selhání výchovy dítěte, které se nedokázalo postarat o své dítě (svěřené vnouče) apod.

Pro děti, které jsou svěřeny do náhradní rodinné péče, jsou podstatná témata:

- vytvoření si vazeb k druhým lidem,
- navázání důvěry k druhým lidem,
- hyperaktivita,
- krádeže, vandalismus...

2.2 Proces doprovázení rodiny

Pěstouni jsou povinni do 30 dnů od nabytí právní moci rozsudku o svěřeni dítěte do pěstounské péče (klasické, příbuzenské či přechodné) uzavřít dohodu o pěstounské péči. Tuto dohodu můžou pěstouni uzavřít s OSPOD či jinou nestátní neziskovou organizací, která je schválena orgánem sociálně- právní ochrany dětí a má tedy pověření k tomu uzavírat tyto dohody (Dobrý pěstoun, 2018). Dohodu o výkonu pěstounské péče upravuje Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí (§ 47b a § 47c). Tato dohoda byla zařazena do správního řádu novelou zákona o sociálně – právní ochraně od 1. 1. 2013. Dohoda by se měla odvíjet od individuálního plánu vedeného a evidovaného příslušným orgánem sociálně – právní ochrany dětí. Pokud je dohoda podepsaná s pověřenou osobou, je nutný souhlas příslušného pracovníka orgánu sociálně – právní ochrany dětí.

Dohoda by měla obsahovat zajištění respitu, což znamená, jak bude konkrétně zabezpečen (letní tábor, hlídání rodinným příslušníkem), dále vymezuje koordinaci a roli klíčového pracovníka v situacích, kdy je nutné zajištění péče o dítě, které uvádí zákon.

Obsahuje, v jakém rozsahu a v jakých situacích může pěstoun požádat o pomoc, jaké služby organizace nabízí. Organizace je také povinna zajistit kontakt s vlastní rodinou dítěte a vymezit povinné vzdělávání pěstouna (Portál MPSV, *Dohody o výkonu pěstounské péče*, 2022). Ten subjekt, který s osobou pečující uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče, je povinen sledovat, zda pečující osoba řádně plní své práva a povinnosti. Vývoj dítěte, sleduje naopak OSPOD podle místa pobytu dítěte. Tento OSPOD je povinen dané dítě prvních 6 měsíců navštěvovat každé 3 měsíce, poté každých 6 měsíců. OSPOD je zodpovědný za vytvoření individuálního plánu pro dítě a sleduje situaci dítěte. OSPOD také spolupracuje s biologickou rodinou, a to obzvlášť pokud je dítě v kontaktu s biologickou rodinou (Dobrý pěstoun, 2018). IPOD je klíčovým dokumentem spolupráce mezi pěstounem, doprovázející organizací a OSPOD. Základní hesla pro tvorbu IPOD jsou srozumitelnost a konkrétnost. Metodické doporučení MPSV říká: Za vytvoření plánu péče je odpovědný odbor sociálně – právní ochrany dítěte, vytváří jej ve spolupráci s odborníky a dalšími stranami jako jsou například lékaři, škola. Plán péče na základě vyhodnocení potřeb dítěte

vytváří sociální pracovník OSPOD, který je odpovědný za daný případ dítěte (Pazlarová, 2016, s. 78). IPOD má obsahovat cíl, rozsah a způsob naplňování opatření, metody práce s rodinou, postup a rozsah spolupráce aktérů, časový plán, plán vzdělávání a přípravy na povolání, osamostatňování a výstup dítěte z NRP (Vyhláška č. 473/2012 Sb., provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, §2 odst. 1, vzpp).

Je ideální, aby byli ke tvorbě IPOD pozváni jak klíčoví pracovníci, tak i pěstouni. Je to z důvodu, že IPOD, který vznikne, bude zohledňovat potřeby dítěte. Musíme ovšem upozornit na to, že praxe OSPOD je různá. V nejlepším případě jsou k tvorbě pozváni, jak klíčoví pracovníci doprovázející organizace, tak i pěstoun, což je důkazem a prohloubením spolupráce mezi všemi zúčastněnými. V některých případech je osloven OSPODEM pouze klíčový pracovník, který má návrhy cílů do IPOD předat formou telefonátu či elektronickou formou. Nejméně efektivní případ je v případě, kdy jsou klíčoví pracovníci a pěstouni daným OSPODEM přizváni pouze k jeho podpisu (Knihovna NRP, *Klíčovou dírkou*, 2019).

Důležité je ale především to, aby se IPOD stal živým dokumentem, a ne pouze administrativní povinností, která se formálně splní a IPOD se pak někde založí. Dalším důležitým bodem v procesu doprovázení je vzdělávací plán. Cílem vzdělávacích plánů je zmapovat vzdělávací potřeby náhradních pečovatelů a sledovat ztotožnění náhradního pečovatele se svojí rolí, příp. tomuto ztotožnění dalším vzděláváním a podporou napomoci. Společně s pěstouny vytváří klíčový pracovník plán, jak pěstoun naplní povinný rozsah vzdělávání (Semerádová, Černá, Zachařová, 2013 s. 58).

Podle Pazlarové (2016) je vzdělávací plán tvořen většinou na 1 rok a jsou v něm vymezeny okruhy, které jsou významné pro rozvoj profesionálních kompetencí pěstouna. Doprovázející organizace by měla zajistit vzdělávání v různých formách, tak aby si pěstouni mohli vybrat to, co jim vyhovuje.

2.3 Vzdělávání pěstounů

V zákoně č. 359/1999., o sociálně – právní ochraně dětí, vzpp. se vymezuje povinné vzdělávání pro všechny typy pěstounů. Konkrétně v §47d se píše: právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti. §47f uvádí: povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích. Tímto zákonodárce zajistil pěstounům možnost získat informace a naučit se dovednostem, které každodenní péče o dítě, jež má ve většině případů svá specifika, vyžaduje (Dobrý pěstoun, 2018, s. 105).

Okruhy pro zvyšování znalostí a dovedností upravuje Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení ZSPOD. Okruhy jsou zaměřeny na:

- Osvojení nových informací a schopností v okruhu péče o dítě.
- Osvojit si znalosti a dovednosti o specifických skupinách dětí, především děti jiného etnika, se zdravotním postižením, sourozencích, děti se syndromem týraného, zneužívaného nebo zanedbávaného dítěte.
- Jak zvládat krizové situace.
- Jak poskytovat péči při změnách, které souvisejí s vývojovými fázemi dítěte.
- Navrácení dítěte do biologické rodiny nebo přechod do jiné náhradní rodiny.
- Zvládnout přípravu dítěte na osamostatnění se a odchod z PP (Sychrová, 2015, s. 65).

2.3.1 Formy vzdělávání

Pěstouni mají velkou možnost výběru z možných forem vzdělávání, aby plnili své povinnosti. Organizace, které se věnují doprovázení, můžou nabízet prezenční formy výuky. Většinou se tedy jedná o 6–8hodinové semináře ve všední den, v sobotu či víkendové dny. Kratší semináře bývají také dostupné, avšak nejsou natolik efektivní. Z pohledu lektora nedojde k zásadnímu propojení s lektorem, ale této formě vzdělávání se staví kvůli tomu, že pěstouni si sdílí své vlastní zkušenosti. Tato forma ovšem nebývá mezi pěstouny moc oblíbená. Naopak oblíbená forma vzdělávání jsou víkendové pobyty s doprovodnými aktivitami pro pěstouny. Tato forma podporuje rozvoj přátelských vazeb mezi pěstounskými rodinami, podporuje vzájemné vazby a sdělení. Co ale může být negativem téhle formy, je organizační a finanční náročnost. Existuje také možnost vzdělávání samostudiem. Jedná se o četbu odborné literatury týkající se problematiky náhradní rodinné péče. To, zda si pěstoun danou literaturu prostudoval, musí následně doprovázející pracovník ověřit.

Struktura vzdělávání není striktně daná. Pěstoun si sám zvolí, kterou formu vzdělávání zvolí. Je jen podstatné, aby vzdělávání absolvoval (Dobrý pěstoun, 2018).

Forma a témata vzdělávání jsou popsány v následném vzdělávacím plánu, který je zpracováván pověřenou osobou ve spolupráci s pěstouny (kritérium 10d standardů kvality sociálně-právní ochrany). Tento plán by měl vycházet z potřeb svěřeného dítěte, zaměřovat se na rozvoj kompetencí pěstouna a zvyšování kvality výkonu pěstounské péče (*Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin, nedatováno*).

Dle (Zezulové, 2012) můžou mít vzdělávací akce mnoho podob: vzdělávací odpoledne/dopoledne (mohou být pravidelná), jednodenní vzdělávací seminář, víkendové

vzdělávací semináře či workshopy, interaktivní skupiny, svépomocné skupiny a diskusní kluby, rodinné pobyty se vzděláváním, individuální vzdělávání.

2.3.2 Vzdělávání očima pěstounů

První názory na pravidelné vzdělávání jsou různé. Někteří pěstouni si vážili možnosti podpory, někteří vzdělávání vnímají jako zbytečné. Pozitivně hodnotí vzdělávání, kteří byli na roli pěstouna připraveni. Naopak s velkým nepochopením a nezájmem se setkáváme u příbuzných pěstounů především v kategorii prarodiče. Tato skupina se totiž jako pěstouni necítí. V praxi se můžeme setkat s jevy, se kterými se z odborného hlediska nelze ztotožnit. Někteří pěstouni nejsou schopni dodržovat vzdělávací časy. Děje se i to, že se pěstouni mezi sebou na prezenčních listinách falešně podepisují. Nutno ovšem podotknout, že ačkoli se jedná o zákonnou povinnost pěstouna, není nijak vymahatelná ze strany doprovázející organizace nebo OSPOD (Dobrý pěstoun, 2018).

2.4 Kontakt s biologickou rodinou

Podpora kontaktu dítěte s biologickou rodinou by měla probíhat s rozvahou. Důležitou roli hraje nezastupitelnost biologické rodiny, ale zkušenosti pěstounů ukazují, že kontakty s biologickou rodinou často narušují rovnováhu dítěte a rovněž mají vliv celkovou na psychiku dítěte a jeho výchovu. Většina rodičů dětí, kteří jsou v pěstounské péči, nabourali zdraví fyzický vývoj dítěte, a nedokázala uspokojit základní biologické potřeby dětí (Sobotková, Očenášková, 2013).

Z. Matějček prosazoval, že dítě má dostávat pravdivé informace o svém původu, rodině a také z jakého důvodu je umístěno do náhradní rodinné péče, samozřejmě dle rozumových schopností dítěte a věku (Kolůchová, Matějček, 2002).

O realitě a jiných skutečnostech jako např. závislosti rodičů, týrání dětí bychom mluvit měli obzvlášť, pokud si to dítě pamatuje biologické rodiny. (Kolůchová, Matějček 2002, s. 118) tvrdí: Špatné jednání musíme označit jako špatné, ale tak aby dítě cítilo, že ono samo s tím nemá nic společného.

V případě příbuzenské pěstounské péče jsou kontakty dítěte s jeho biologickým rodičem vnímány vyhroceněji než u nepříbuzenské péče. Buď je kontaktům enormně bráněno kvůli vztahovým konfliktům, které nastaly v rodině (často ze stejných důvodů vedoucích k „selhání rodičů (Analýza situace příbuzenské péče, 2017, s. 9).

Pěstouni se potýkají se špatnými předcházejícími zkušenostmi a prolínají je do aktuální situace, což způsobí dítěti silně konfliktní situaci, kdy neví, ke komu má být vlastně loajální. Pěstouni si musí uvědomit, že jejich konflikt s rodiči by neměl zamezovat kontaktu s dítětem, pokud tomu nebrání jiné okolnosti. Opakem je, že v příbuzenské rodiny žijí i s rodičem dítěte „v podstatě společně“. Neformálnost vztahů může vést k narušování příbuzenské pěstounské péče. Rodiče si přicházejí a odcházejí, kdy chtějí, v době kdy to z hlediska chodu domácnosti nebo z hlediska dítěte není vhodné a vyžadují si nadstandardní péči (jídlo, peníze).

Pěstouni obvykle tuto situaci řeší sami a obvykle se na pracovníka obracejí až v případě ohrožení či narušení soukromí. Pracovník jim poté může nabídnout např. vytvoření nějaké neformální dohody v podobě dokumentu, kdy se nastaví kontakty s dítětem, podmínky uskutečnění apod. V případě nutnosti a neschopnosti se domluvit může být kontakt s rodiči či jinými příbuznými, řešen soudní cestou (Pazlarová, 2016).

2.5 Metody sociální práce s pěstounskými rodinami

Metody sociální práce s pěstounskými rodinami jsou přímé i nepřímé. Metody práce s pěstounskou rodinou a dítětem, které spadají do základní výbavy sociálního pracovníka, směřují ke zpracování základních témat v oblasti a specifik náhradní rodinné péče: trauma a jeho zpracování, citové pouto a jeho náprava, osobní a kulturní identita, etnicita a zpracování historie, sounáležitost a kontakt s blízkými osobami (Dobrý pěstoun, 2018).

Velmi důležitá je také sociální práce s ohroženými biologickými rodinami, kde se řeší kontakt s dětmi svěřenými do náhradních rodin nebo návrat dětí zpět do rodiny. Podpora rodiny je zpravidla řešena dalšími spolupracujícími subjekty (Dobrý pěstoun, 2018 s. 156).

Sociální práce v rámci doprovázení zahrnuje tyto přímé činnosti:

- uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče
- sběr anamnestických dat, identifikování a vyhodnocování potřeb dítěte a pěstounské rodiny
- stanovení cílů vzájemné spolupráce = definování problémů a jejich řešení (Dobrý pěstoun, 2018 s. 157). Na základě informací o projevech a vývoji dítěte společně hledají, na jaké oblasti je třeba se dále zaměřit při péči o dítě a jaké cíle si stanovit, aby vývoj dítěte probíhal optimálně. Postupně tak vzniká plán péče dítěte. Při stanovování cílů pro jednotlivé oblasti individuálního plánu potřeb se využívá analýza potřeb. Pracovník se zaměřuje na to, aby cíle byly jasně a srozumitelně

zformulované, a aby bylo zřejmé, jak se na plnění cíle bude dále pracovat. Nejméně jedenkrát za rok je individuální plán péče revidován. Revize probíhá tak, že pracovník spolu s pěstouny prochází jednotlivé cíle, které byly v IPOD stanoveny a hodnotí jejich posun, případně naplnění. Společně také shrnou jednotlivé kroky, které k naplnění cíle vedly nebo které byly pro jeho naplnění učiněny (Amalthea o. s., *Metodika doprovázení*, 2011).

- Poradenství, které zahrnuje aktivní naslouchání = rozsah poradenství je definován v paragrafu 4 vyhlášky č 473/2012 sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- Motivační rozhovor je důležitý v rámci jednání s rodinou vedoucí ke změně a také prevence syndromu vyhoření sociálního pracovníka.
- Podpora kompetencí jedince i rodiny.
- Krizová intervence.
- Doprovázející pracovník má podporovat a zajišťovat dohled, sledovat výkon pěstounské péče.
- Spolupráce při navržení účelného nasíťování služeb pro návaznou podporu rodin, zajištění případně zprostředkování další pomoci nebo služeb či asistence při jednání s těmito subjekty.

Do metod nepřímé práce spadá:

- dokumentace práce – evidence práce s rodinou
- vypracování podkladových zpráv pro další instituce (půlroční zpráva pro OSPOD, popřípadě pro jiné subjekty)
- plánování a příprava organizace aktivit, které jsou nezbytné pro sociální práci, jako je příprava a jednání s rodinou (Dobrý pěstoun, 2018 s. 157).

Důležitou metodou pro doprovázení je také metoda případové či rodinné konference. Případové konference jsou vynikajícím nástrojem pro práci s rodinou i s dítětem. Ale jako u každého nástroje je samozřejmě třeba vážit, kdy je jeho použití přínosné a kdy naopak příliš rizikové. I zde se můžeme setkat se spornými tématy, jako je účast či neúčast klienta na případové konferenci (dítěte, jeho zákonného zástupce), osobnost erudovaného facilitátora (kde ho získat a jak ho zaplatit), neúčast klíčových osob na případové konferenci z důvodu jejich pracovní vytíženosti nebo jen obav, co se od nich očekává atd. A samozřejmě otázka nejdůležitější, kdy případovou konferenci uspořádat a kdy ne. (Sborník – *Praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí*, nedatováno, s. 30).

V této kapitole bylo popsáno doprovázení pěstounských rodin. Zaměřili jsme se zde na systém doprovázení, který definuje možné organizace, které mohou vykonávat doprovázení pěstounských rodin, kompetencemi klíčového pracovníka v rámci doprovázení, zmínili jsme problematiku doprovázení. Věnovali jsme se podmínkám sepsání dohody o výkonu příbuzenské pěstounské péče, individuálnímu plánu péče pro dítě a také vzděláváním pro pěstouny, které mají dle zákona povinné, popsali jsme, s kým doprovázející organizace spolupracují a jaké metody a techniky práce používají při práci s pěstouny.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části bakalářské práce jsme se nejprve zabývali teoretickými východisky, která souvisela s příbuzenskou pěstounskou péčí. V první kapitole jsme vymezili, co to je příbuzenská pěstounská péče, jak se u nás v České republice dělí, zmínili jsme začátek a průběh příbuzenské pěstounské péče, její specifika a rizika a vymezili jsme, kdo to je vlastně příbuzný pěstoun. Druhá kapitola je věnována doprovázení pěstounských rodin. Popsali jsme zde systém doprovázení, náplň klíčového pracovníka v doprovázející organizaci, proces doprovázení. Věnovali jsme se v této kapitole také vzděláváním pěstounů a s kým doprovázející organizace spolupracuje či je v kontaktu. Veškeré tyto teoretické podklady jsme se snažily propojit s praktickou částí.

Výzkumný soubor byl sestaven z pracovníků doprovázejících organizací, a to konkrétně klíčových pracovníků, kteří intenzivně pracují s příbuznými pěstouny v rámci doprovázení pěstounských rodin. Tento výzkumný soubor byl zvolen záměrně proto, neboť klíčovými pracovníky je ve výzkumech věnováno málo pozornosti, ačkoli jsou v kontaktu s pěstouny mnohem intenzivněji než např. pracovníci OSPOD a jejich pohled a názor na tuto problematiku je velmi důležitý a podstatný.

Cílem výzkumu bylo zjistit jaký je proces PPP, identifikovat specifika a odhalit problémy příbuzenské pěstounské péče právě pohledem klíčových pracovníků doprovázejících organizací, odhalit, zda je nutné a potřebné užívat speciální postupy v rámci doprovázení a vzdělávání. Zaměřovali jsme se na pravomoci příbuzných pěstounů a také jsme zjišťovali, jaký dopad bude mít podle nich změna zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, vzpp, na pěstouny příbuzné. A protože nás zajímaly názory a pohled pracovníků doprovázejících organizací zvolili jsme kvalitativní formu výzkumu. Výzkumnou metodu, kterou jsme využívali, byl polostrukturovaný rozhovor. Švaříček a Šed'ová (2014 s. 169) píší: rozhovor je nejčastější metodou používanou u kvalitativního výzkumu. Bývá rovněž označován jako hloubkový rozhovor a vychází z předem stanoveného seznamu témat a otázek. Díky přímého kontaktu s respondenty bylo naším cílem dosáhnout podrobného popisu dané problematiky.

3.1 Vymezení výzkumného cíle

Tato bakalářská práce je věnována problematice příbuzenské pěstounské péče pohledem pracovníků doprovázejících organizací. V rámci výzkumu jsme se pokoušeli zjistit

zkušenosti od pracovníků doprovázejících organizací, kteří intenzivně pracují příbuznými pěstouny a odkrýt specifika příbuzenské pěstounské péče a práce s nimi.

Chceme touto formou na danou problematiku upozornit a odkrýt poznatky a názory pracovníků jakožto odborníků na tuto cílovou skupinu.

Hlavní výzkumný cíl byl zjistit jaký je proces příbuzenské pěstounské péče pohledem pracovníků doprovázejících organizací.

Na hlavní výzkumný cíl navazovali čtyři dílčí cíle:

1. Odkrýt podmínky uskutečnění příbuzenské pěstounské péče.
2. Identifikovat specifika příbuzenské pěstounské péče.
3. Prozkoumat roli doprovázející organizace při práci v doprovázení příbuzných pěstounů.
4. Odkrýt následky novely zákona SPOD.

3.2 Výzkumná otázka

Dle stanovených cílů byla stanovena i **hlavní výzkumná otázka**.

Ta zněla: **Jaký je proces příbuzenské pěstounské péče pohledem pracovníků doprovázejících organizací?** Na tuto hlavní otázku také navazovaly dvě dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké jsou podmínky uskutečnění příbuzenské pěstounské péče?
2. Jaké jsou specifika příbuzenské pěstounské péče?
3. Jakou roli zastává doprovázející organizace při práci v doprovázení příbuzných pěstounů?
4. Jaké jsou následky novely zákona o SPOD?

3.3 Výzkumná metoda a technika

Z důvodu tématu, které jsme v bakalářské práci zkoumali, byl vybrán kvalitativní výzkum. Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů.

Kvalitativní výzkum poskytuje podrobné informace, proč se daný fenomén objevil (Hendl, 2016 s. 49). Výzkumným nástrojem sběru dat byl zvolen rozhovor. Je to nejvýhodnější metodou pro získání kvalitativních dat, a který je adekvátní ke zjištění postojů sociálních pracovníků v doprovázejících organizacích, u kterých jsme zkoumali jejich názory, myšlenky, postřehy, emoce a zkušenosti. Rozhovor byl polostrukturovaný, a obsahoval otázky, které jsou součástí Přílohy I. Skládá se ze tří základních otázek, které byly pro výzkum podstatné a napomohly k zodpovězení výzkumných cílů a otázek, ostatní otázky byly reflektovány až během průběhu každého rozhovoru.

Tento druh rozhovoru byl zvolen z důvodu, neboť nám umožnil danou problematiku příbuzenské pěstounské péče zkoumat hlouběji a zjišťovat jádro problému. Také byl záměr umožnit respondentům, co nejširší možnost odpovědi. Je tedy na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulaci otázek podle situace (Hendl, 2016 s. 178). Tato možnost byla v rámci rozhovorů využita. Polostrukturovaný rozhovor je rozhovor pomocí návodu, částečně řízený. Celková příprava polostrukturovaného rozhovoru a následná analýza získaných dat jsou časově náročné, ale nesou s sebou řadu výhod např. užší kontakt mezi výzkumníkem a respondentem, získání podrobných informací týkající se dané problematiky, možnost kladení otázek a porozumění vztahů a souvislostem (Reichel, 2009).

3.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl tvořen z klíčových pracovníků doprovázejících organizací, kteří pracují s příbuznými pěstouny, proto tedy pro účely bakalářské byl vybrán záměrný výběr respondentů. Za záměrný výběr výzkumného vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. (Miovský, 2006, s. 135). Záměrný výběr je ovlivněn tím, že výzkumník musí vybrat nejenom takové účastníky výzkumu, kteří vyhovují jeho výzkumným záměrům, ale zároveň mají zájem a ochotu se výzkumu zúčastnit (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 103). Tedy hledáme takové účastníky, kteří splňují naše stanovená kritéria.

Nejprve byla vybrána doprovázející organizace, která splňuje podmínky pro doprovázení pěstounských rodin. Písemnou emailovou formou byla konkrétně oslovena sociální pracovnice, která s příbuznými pěstouny pracuje pravidelně v rámci doprovázení a má letité zkušenosti s touto cílovou skupinou. Praxi v oboru vykonává 5 let. Následně s ní byl realizován rozhovor, úplně první rozhovor o dané problematice. Tento rozhovor sloužil hlavně k seznámení se s danou problematikou a prostředkem pro inspiraci doplňujících otázek

do dalších rozhovorů, týkající se daného tématu. Zbytek respondentů byl vybrán metodou sněhové koule. Základním principem této metody, je získání kontaktu s první vlnou účastníků výzkumu nebo prostřednictvím využití výběru účastníků přes instituce (Miovský, 2006). Klíčová pracovnice nás odkázala na své dvě kolegyně v doprovázející organizaci a rovněž nám poskytla kontakt na další dvě klíčové pracovnice, které pracují v jiné doprovázející organizaci, ale je mezi nimi navázána spolupráce. Celkem tedy proběhlo 5 rozhovorů. Pro lepší přehled jsme uvedli tabulku s respondenty.

Respondent	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Praxe v oboru -práce s rodinou
1	Žena	37	Titul Bc a Dis.	Práce v rámci HM, nyní 3 roky klíčová pracovnice v doprovázející organizaci
2	Žena	28	Titul Mgr.	5 let- klíčová pracovnice doprovázejí organizace
3	Žena	28	Titul Mgr.	5 let- klíčová pracovnice v doprovázející organizaci
4	Žena	46	Titul Mgr.	20 let práce na OSPOD pozice opatrovník, 3. roky úsek NRP, nyní 6 let klíčová pracovnice v doprovázející organizaci
5	Žena	43	Titul Bc.	20 let práce s rodinou, nyní 9 let konkrétně klíčová pracovnice v doprovázející organizaci

Tabulka č. 1- Přehled respondentů

3.5 Realizace výzkumu

Všichni respondenti byli už při prvním oslovování seznámeni s problematikou, které se výzkum bakalářské práce týkal. Byli obeznámeni s cílem bakalářské práce a rovněž s výzkumnými otázkami. Všichni oslovení okamžitě souhlasili a byli ochotni rozhovor provést. Po telefonické domluvě byl vybrán datum a čas schůzky. Rozhovory probíhaly obvykle v prostorách doprovázející organizace, pouze ten poslední byl proveden

online schůzkou přes Google Meet, z důvodu nemoci respondentky. Délka rozhovoru nebyla striktně dána. Rozhovory trvaly v průměru přibližně půl hodiny až čtyřicet pět minut.

První rozhovor byl proveden na přelomu prosince 2021 a ledna 2022 v doprovázející organizaci, kde sociální pracovnice působí (pracuje). Respondentka byla s daným průběhem a obsahem rozhovoru předem seznámena přes email aby se mohla na rozhovor připravit. V rozhovoru se objevovala hlavní témata, které bylo nutno probrat a byly důležité pro zodpovězení výzkumného cíle a výzkumných otázek. Díky tomuhle rozhovoru a volnosti přizpůsobovat formulaci otázek, kterou nám polostrukturovaný rozhovor umožňuje, byly poté dané otázky pro další rozhovory ještě upraveny po analýze prvního rozhovoru. Po této úpravě byl rozhovor s klíčovou pracovnící proveden znovu z důvodu úplnosti dané problematiky. Další rozhovory s respondenty proběhly koncem února 2022. Během všech rozhovorů bylo respondentům sděleno, že pokud je během rozhovoru napadnou nějaké důležité informace, které by ještě do výzkumu přispěly a jsou podle nich důležité pro zodpovězení výzkumné otázky, budeme za tyto informace velmi rády.

Na začátku každého rozhovoru byly všechny respondentky znovu seznámeny s účelem výzkumu týkající se příbuzenské pěstounské péče. Rovněž byly otázaný, zda souhlasí s nahráváním rozhovoru na mobilní telefon. Všechny respondentky s nahráváním rozhovoru souhlasily. Také byly informovány, že všechny informace, které byly sděleny do rozhovoru, budou anonymní a konkrétní jména a místa budou změněny. Atmosféra během každého rozhovoru byla zcela jiná, ale všechny respondentky byly milé a ochotné se ke každé otázce vyjádřit. Po provedení rozhovorů, byl každý z nich doslovně přepsán.

4 ANALÝZA DAT

Tato bakalářská práce je pojata kvalitativně. Z důvodu kvalitativního výzkumu je jako metoda analýzy dat v této bakalářské práci zvolena zakotvená teorie. Tato metoda byla vybrána záměrně, neboť nám pomohla ke zpracování dat, které jsme získali pomocí polostrukturovaných rozhovorů a také nám umožnila získat teorii, týkající se této dané problematiky. Díky zakotvené teorii hledáme specifické teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace prostředí nebo doby, což se ve vztahu k danému tématu příbuzenské pěstounské péče hodí.

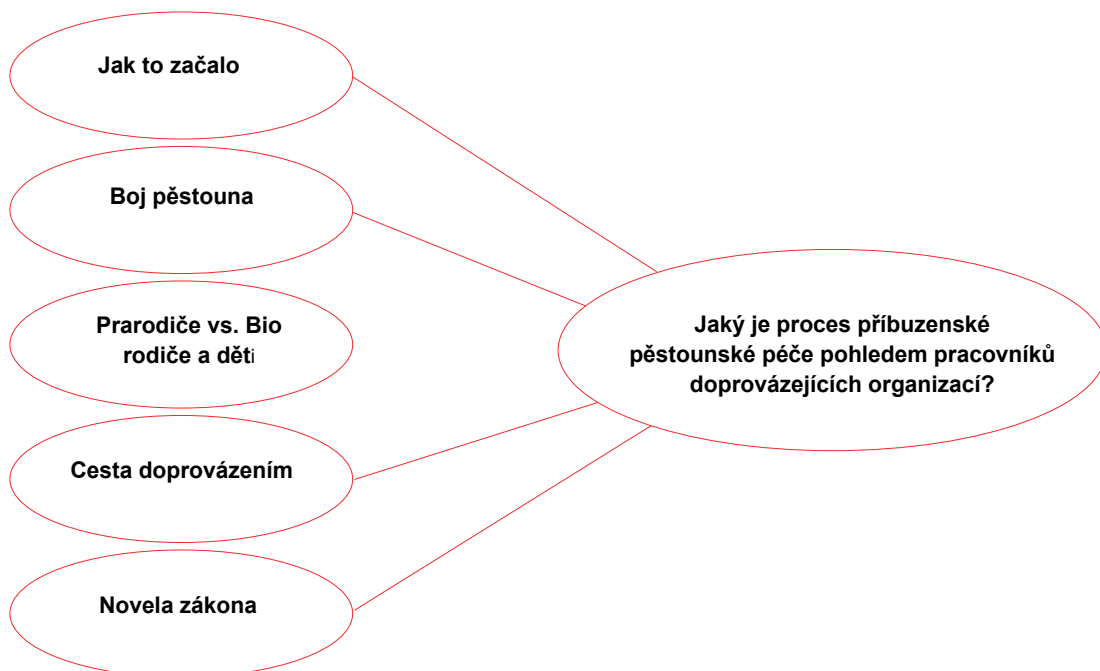
Data z pěti rozhovorů byly převedeny do písemné podoby, a tak jsme získali materiál a informace k samotné analýze, která nám pomohla dostat se do hloubky příbuzenské pěstounské péče. Tento proces se nazývá transkripce. Je to proces převodu mluveného projevu do písemné podoby (Hendl, 2016 s. 212). Výsledky, které byly zjištěny od respondentů, tedy nejsou vztahovány na celou populaci, a proto by měly odpovědět na výzkumnou otázku a naplnit i cíl práce.

Analýza získaných dat byla rozpracována nejprve pomocí otevřeného kódování. Švaříček a Šed'ová (2007) považují otevřené kódování za univerzální, induktivní, efektivní a vhodný postup analýzy dat. Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata. Tato témata jsou nejdříve na nízké úrovni abstrakce. Mají vztah k položeným výzkumným otázkám, k přečtené literatuře, k pojmům používaným účastníky, nebo jde o nové myšlenky vznikající, jak výzkumník proniká do textu (Hendl, 2016 s. 251). Kódování je proces zaznamenávání a stručnější označování toho, co zjišťujeme v datech, nikoliv náš subjektivní pohled, co z toho vyvozujeme. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbitý na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 2011). Otevřené kódování má několik výhod, jako například detailní zpracování textu, nalezení podobností a významů odpovědí. Výpovědi byly zpracovány do pěti kategorií. V otevřeném kódování bylo často využíváno přímé odpovědi respondentů, aby byl patrný postoj a osobní názor těchto respondentů. Bylo toho využíváno z důvodu, aby bylo co nejvíce přiblíženo dané téma a problematika. Odpovědi od respondentů byly vždy označeny kurzívou, aby je čtenáři dobře rozlišili od zbylého textu. Ukázky částí rozhovorů, jsou přidány do práce jako Příloha č. II. V této práci byly pro respondenty použity zkratky: R1, R2, R3, R4, R5.

Poté bylo použito i axiální kódování. Toto kódování nám umožnilo hledat vztahy, které jsou mezi kategoriemi a znázorňují vazby mezi těmito kategoriemi.

Analýza je zakončena selektivním kódováním. Selektivní kódování nám umožnilo najít hlavní kategorii, která je podstatnou pro výzkum bakalářské práce.

Dle našeho stanoveného hlavního výzkumného cíle a výzkumné otázky jsme se snažili hledat odpovědi na specifika a podmínky příbuzenské pěstounské péče, zjišťovat roli (postavení) doprovázející organizace v rámci doprovázení a odkrýt následky novely zákona SPOD. Výzkumná otázka zněla: **Jaký je proces příbuzenské pěstounské péče pohledem pracovníků doprovázejících organizací?**

Obrázek č. 1 - Výzkumná otázka a kategorie

4.1 Vzniklé kategorie

Z analýzy dat vzniklo celkem pět kategorií, díky kterým jsme získali odpovědi na výzkumné otázky. Pro přehled jsme vytvořili tabulku s kategoriemi a kódy.

Jak to začalo	Začátek PPP, Ráz na ráz, Důvody svěřeni do péče, Kroky v procesu, Iniciativa OSPOD, Úkor rozhodnutí, Informace o doprovázející organizaci, Práva a povinnosti pěstouna, Možnosti výběru doprovázení
Boj pěstouna	Nerozvážnost rozhodnutí, Pocit viny, Snaha o nápravu, Přijetí dítěte, Věk prarodiče, Změna režimu, Fyzická a psychická náročnost, Náročnost péče o dítě, Změna role, Mezigenerační rozdíly, Dítě v PPP, Reakce rodiny, Reakce okolí, Strach z reakce lidí, Myšlenky na budoucnost.
Prarodiče vs. Bio rodiče a děti	Trávení času D. a bio R., kontakt bio R. a D., vztah pěstouna prarodiče a rodiče D., Zájem dítěte v péči o bio. R.
Cesta doprovázením	Možnosti služeb doprovod. org., Techniky a metody práce, Náplň práce k. pracovníka, Budoucnost dítěte po PPP, Odborníci, Vzdělávání, Názor příbuzných na vzdělávání, Preference příbuzných ohledně vzdělávání, Případová konference, Přínos doprovázení, Doprovázení v Covidu.
Novela zákona	Názor na rozdělení pěstounů, Finanční situace pěstounů, Problémy nezprostředkovaných pěstounů, Dopad rozdělení.

Tabulka č. 2- Přehled kategorií a kódů

4.1.1 Jak to začalo

Tato kategorie popisuje úplný začátek a průběh příbuzenské pěstounské péče. Tento začátek péče je vyvolán na základě nějakého problému.

Do této kategorie jsme zařadili tyto kódy: Začátek PPP, Ráz na ráz, Důvody svěřeni do péče, Kroky v procesu, Iniciativa OSPOD, Úkor rozhodnutí, Informace o doprovázející organizaci (doprovodce), Práva a povinnosti pěstouna, Možnosti výběru doprovázení

V teoretické části práce bylo uvedeno, že příbuzenská pěstounská péče je užívána v případě, kdy převládá velké riziko umístění dítěte do ústavní výchovy z důvodu ohrožení dítěte nebo nepříznivé situace biologických rodičů. Všichni respondenti vypověděli, že začátek příbuzenské pěstounské péče je spjat s nějakým problémem. Klíčová pracovnice R5 mluvila o tom, že začátek příbuzenské péče, který souvisí s nějakým problémem, myslila problém vyvolaný dlouhodobě, přítomnými potížemi, jako je třeba **domácí násilí, alkohol, drogy, dluhy** a podobně. V malém procentu případů se stává, že se v té rodině něco stane nějaká **nehoda**, nebo nějaká **tragédie**.“ **R1**: „Prarodiče se starají o dítě v době, kdy rodiče nefungují a situace se nemění, nebo zhoršuje.“ **R4 zmínila situaci**: „Když třeba rodiče to dítě nechají v Klokánku, tak vlastně jako první se vyhledávají zdroje v té rodině.“ Rovněž vypověděla, že další z důvodů svěřením do PPP je nezletilost rodičů, přesněji matky. „*potom jsou to nezletilé matky, které mají děti – tím pádem jdou děti do PPP. Nezletilá holka byla těhotná, takže babička má prostě vnoučka v péči, ale ta nezletilá dcera bydlí doma, studuje a až si tu školu dodělá, tak si myslím, že malého vezme zpět.*“ Díky těmto všem problémům je celý proces svěřením do PPP velmi rychlý a náhlý, protože se chce předejít umístění dítěte do ústavní péče, a musí se hledat nějaké adekvátní řešení, které by bylo pro dítě co nejlepší, takže se nejdříve oslovují prarodiče či jiní příbuzní, kdy se tyto příbuzní musí rozhodnout hned, zda to dítě do péče přijmou či nikoli. Osloveni jsou OSPODEM, který má veškeré informace o případu a o dané situaci rodiny a účastní se řízení o rozhodnutí o péči jako opatrovník daného dítěte, které má být svěřeno do PPP. **R5**: „*jsou tam vnoučata, děti, o které je potřeba se postarat, takže oni jsou tím OSPODEM seznámeni se situací a musí se rozhodnout - buď si to dítě vezmete vy do péče, anebo skončí v ústavu.* R5 také usoudila, že je absolutně nereálné hledat všem takovýmto dětem pěstounskou rodinu, protože zprostředkovaných pěstounů je nedostatek, a ačkoli není někdy v mnoha ohledech ideální varianta, že se z prarodičů či příbuzných stávají pěstouni, tak se vždy prvotně musí hledat zdroj v primární rodině. Ať je jakkoli, tak je důležité, aby to dítě zůstalo v rodině svého původu. **R4** označil tuto pěstounskou péči jako: „*Je to pěstounská péče, která na pečovatele, tak nějak na ně vyšla*“.

Dalším důvodem, proč se tento druh péče také upřednostňuje je fakt, že příbuzní pěstouni neprochází přípravami na pěstounskou péči, tudíž je jim dítě svěřeno dle rozhodnutí soudu téměř okamžitě. Jakmile příbuzní souhlasí s péčí dítěte, následují další kroky **R3**: „*když teda řeknou ti prarodiče nebo někdo z rodiny že si ho vezme, tak je tam většinou **předběžné opatření**, kterým se to dítě vlastně svěří do předpěstounské péče té rodině a až teprve potom*

probíhá soud o svěřeni dítěte do pěstounské péče. “ Někdy se ale může stát, že je jen dítě svěřeno do tzv. péče třetí osoby, což znamená, že tato péče není odměňována.

Jakmile soud rozhodne o příbuzenské pěstounské péči, je povinností pěstouna uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Tato povinnost je jim uložena stejně jako zprostředkovaným pěstounům. **R3:** *„Příbuzenští pěstouni mají stejná práva a povinnosti jako klasici, takže i tu dohodu musí podepsat.“* Veškeré informace a dohodě a doprovázení jim poskytne OSPOD a dá jim možnost výběru, kde dohodu podepsat, s kým spolupracovat. Pěstouni mohou danou dohodu uzavřít s OSPOD či jinou doprovázející organizací. Ohledně těchto informací se vyjádřila **R3:** *„OSPODY, jim někoho doporučí nebo jim řeknou, máme tady v okolí tyto, organizace třeba v rámci jihomoravského kraje nebo Hodonínska. Nebo si mohou sami pěstouni najít nějakou „doprovodku“ třeba přes Facebook, kde mají pěstouni různé skupiny, kde si radí, ale u těch starších příbuzných pěstounů, jdou prostě na doporučení toho sociálního pracovníka z OSPODU k dané doprovázející organizaci a také k organizaci, která je jim nejbližší.“* R5 rovněž mluvila o tom, že v jejich kraji to probíhá obdobně. Nejprve se příbuzným pěstounům poskytnou nějaké základní informace o doprovázení a zdůraznila, že se už několik let se opouští od podpisu dohody s OSPOD, neboť tuto možnost nabízí i doprovázející organizace, kdy právě tyto organizace mají mnohem více času těmto pěstounským rodinám věnovat. Zmínila ovšem případy, kdy je dohoda podepsána s OSPOD. S těmito rodinami OSPOD již pracuje řadu let, kdy ty rodiče dítěte bydlí v jedné domácnosti, a OSPOD tam řeší problémy dané rodiny dlouhodobě. V tomto případě se tedy doporučuje podepsat dohodu s OSPOD, protože už i ty prarodiče znají toho sociálního pracovníka, co tu domácnost navštěvoval a mají k němu již navázanou důvěru. **R5:** *„to bývá někdy jeden z důvodů proč ty OSPODY přistoupí na to, že ta rodina, s nimi uzavře tu dohodu, ale jako je toho čím dál méně.“*

Jakmile je dohoda o pěstounské péči podepsána, nastává pro prarodiče velký boj a náročná cesta.

4.1.2 Boj pěstouna prarodiče

Tato kategorie se zaměřuje na samotnou péči příbuzných a problémy, se kterými se musí pěstouni prarodiče potýkat na úkor tohoto rozhodnutí přijmout vnuče do příbuzenské pěstounské péče. Přijetím dítěte do příbuzenské pěstounské péče se příbuzný prarodič zavázal velké zodpovědnosti a starostí, kterým musí čelit.

Obsažené kódy: Nerozvážnost rozhodnutí, Pocit viny, Snaha o nápravu, Přijetí dítěte, Věk prarodiče, Změna režimu, Fyzická a psychická náročnost, Náročnost péče o dítě,

Změna role, Mezigenerační rozdíly, Dítě v PPP, Reakce rodiny, Reakce okolí, Strach z reakce lidí, Myšlenky na budoucnost.

Pro pěstouna prarodiče je přijetí dítěte obvykle velmi náhlá a zcela nepromyšlená akce. V hlavě se těmto pěstounům odehrává fakt, že si ho musí vzít vždyť je to „jejich krev“. **R3** vypověděla: *„jejich prvotní rozhodnutí je, já si jej přece musím vzít -je to moje krev, je to přece moje vnouče.* Respondentka podotkla, že oni nepřemýšlí moc nad tím, jestli to zvládnou fyzicky či zdravotně, nad tím uvažují až potom. Pěstouni prarodiče většinou jen berou v potaz to, že už nějaké děti vychovaly, co si ovšem neuvědomují je to, že musí nahradit nefunkční článek vlastní rodiny, a že dítě, které si prarodiče přebírají do péče je často ze závadného prostředí. **R4** nazvala rozhodnutí přijetí dítěte do péče ze strany příbuzných prarodičů *„hurá akci,“*.

Někdy se může stát, že už prarodiče nějaké vnouče mají, a najednou jsou informováni OSPODEM, že dítě, které mají již v péči má dalšího sourozence, o kterého je třeba se postarat. Tato situace bývá pro pěstouny ještě těžší. V tomto ohledu, vypověděla **R3**, že jsou prarodiče už rozvážnější a již si uvědomují své všechny problémy. Východiskem těchto situací bývá to, že prarodiče zůstanou jen prarodiči a to další malé vnouče půjde do klasické pěstounské péče, kdy se domluví nějaké kontakty a návštěvy aby se mezi nimi navázal přirozený vztah.

Přijetí dítěte do rodiny a vztahy ze strany příbuzných k dětem jsou bez problémů, na tom se všechny respondentky shodly. To je tedy podstatné a nejdůležitější, aby bylo dítě přijato prarodiči bez výhrad a s láskou. Jen **R1** k tomu ještě dodala, že problém může přijít až v momentě, kdy vidí rysy selhávajícího rodiče. Děti v PPP péči na úkor jejich předešlé těžké situace často trpí nejrůznějšími traumaty z toho, že ztratili své milované rodiče nebo nezájmem svých biologických rodičů. Tyto traumata se mohou podepsat například na chování, či učení. **R2 mluvila o problémech dětí v PPP:** *„Hodně se setkáváme s ADHD, zlostí, agresí, nevyrovnaností, šikanou ve škole, lhaním apod. S rozvody pěstounů. S nezájmem bio rodičů. Přílišným zájmem bio rodičů. Děti jsou někdy nepochopené okolím, mohou být odstrkovány, nepřijaty.“* **R3** rovněž hovořila o dětech v PPP, ale zdůraznila to, že nelze obecně říci, že by měli všechny děti v PPP výchovné problémy nebo problémy s učením. **R3 ale podotkla:** *„Jako myslím si, že určitě jsou ty děcka „ také jiné“ mají toho víc naložené, než toho mají děti v běžných rodinách, jakože řeší věci, které si jeho vrstevníci úplně nedokážou představit.* Proto je důležité, aby se dítě u pěstounů prarodičů cítilo dobře a spokojeně a bylo jim poskytnuto bezpečné prostředí.

S příchodem nového člena do rodiny se pěstouni také potýkají s vlastním pocitem viny, že selhali ve výchově vlastního dítěte, a že jej nedokázali vychovat tak, jak si představovali a nyní se proto musí postarat o své vnoučata. Díky přijetí svého vnoučete do péče se u těchto pěstounů objevuje snaha napravit to, co se jim nepodařilo s vlastním dítětem. **R3:** „*ted' se to možná snaží napravit tím, že budou mít to vnouče.*“ Pocit viny z vlastního selhání ve výchově je jeden z podstatných problémů a specifíkem příbuzenské pěstounské péče prarodičů.

S kódem snaha o nápravu také souvisí i to, že prarodiče, aby znovu neudělali chyby při péči jako minule, tak vyvíjí na dítě při výchově větší tlak a požadavky, což se může odrazit na chování či psychice vnoučete. **R2:** „*Je tam snaha, aby nejelo ve stejných kolejích, jako jeho rodiče.*“ Vyššími požadavky a precizností péče o dítě souvisí změna role, se kterou se prarodič musí sžít a uvědomit si ji. **R4:** „*Těšili na rozmazlování vnoučat a ted' musí vychovávat. Někdy trvá delší dobu, než svoji roli pěstouna přijmou. Je to obrovská změna.*“ **R3:** „*hlavně u těch změn a rolí se mění to, že najednou se z prarodičů stávají zároveň i rodiče toho dítěte, a že tam ty role i trochu bijí.*“ Přijetím vnoučka na svá ramena vzali to, že už nejsou jenom prarodiče ale i ti kteří musí vychovávat a být autoritou a vzorem pro dítě. Toto ovšem může být pro prarodiče obtížné. Péče o vnouče jim totiž způsobuje náhle úplnou změnu režimu. Vypověděl o tom **R2:** „*Je to především v tom, že z babičky v důchodu, která má již svůj klid apod. se stane ta hlavní pečující osoba. Přestane mít tolik volna, času, musí být více výkonná. Najednou zpět do hektického systému. Někteří musí ze dne na den odejít z práce, najednou na ně spoléhá další malá bytost.*“ Tato bytost potřebuje neustálou pozornost a podporu a to má za následek, že může být péče pro pěstouna náročná a vyčerpávající. Dítě musí chodit do školky, školy, jezdit na kroužky apod. Přece jenom jsou to starší lidi, kteří se mají postarat o vnouče nebo i v některých případech o více vnoučat. Je to pro pěstouna fyzickou zátěží, která již není přiměřena ani k věku ani zdravotnímu stavu pěstouna, ale i přesto všechno, dělají všechno proto, aby ta péče byla, co nejlepší. Takže dalšími problémy, kterým pěstoun prarodič čelí, je svůj věk, fyzický stav a zdravotní stav, proto v mnoha případech už pěstouni pomalu šetří peníze pro vnoučka, kdyby se jim náhodou něco stalo.

S vyšším věkem rovněž souvisí také nepochopení dítěte pěstounem z důvodu jistých skutečností. Jedná se o to, že mezi pěstouny prarodiči a dětmi je věková propast, která brání, k pochopení vnoučete či jeho výchově. O mezigeneračních rozdílech mluvily všechny respondentky. Je to problém, který je součástí téhle formy péče a sociální pracovníci, jsou si tohoto problému vědomi. Je to překážka mezi dětmi a prarodiči, tak i mezi prarodiči a

klíčovými pracovníky. Jedná se o cokoli, ať je to komunikace přes mobil, práce s internetem či používání emailu. **R3:** „*dneska ta doba je prostě jiná – telefony počítače. Ti starší tomu prostě nerozumí nebo tomu nerozumí jak to děcko oni, když byli mladí, měli jiné zájmy, než mají jejich vnoučata dnes, prostě nebylo tolik možností, jak mají dnešní děcka.*“

Dalším faktorem, který ovlivňuje pěstouna prarodiče, souvisí s reakcí rodiny, a okolí. Prarodiče mají obvykle strach z reakcí rodiny a okolí, na to, jak se rozhodli. **R3:** „*Pěstouni se ohlíží, co si myslí ostatní. Často říkají, že co by na to řekli lidi, kdybychom si ho nevzali.*“ Pokud je reakce ze strany rodiny pozitivní, co se týká přijetí dítěte do péče, je snazší pro pěstouna se s celou situací vyrovnat a být úspěšný ve výchově vnoučka. Rodina je tu od toho, aby přece pěstouna podporovala. Ovšem může se stát, že širší rodina dělá problémy, protože nesouhlasí s tím, že dítě je právě u tohoto pěstouna prarodiče. Toto zmínila **R1:** „*Reakce jsou buď podpůrné, protože rodina si má pomáhat. Případně negativní, když zvažují, zda je v jejich silách péče o dítě. Širší rodina někdy pomáhá a podporuje hledání náhrady za rodiče, někdy se dostávají do sporu, kdo má na dítě nárok a kdo by ho měl vychovávat.*“ Toto je tedy důvod, proč je pro pěstouna poté obtížné se s danou situací vypořádat. Místo toho, aby se těšil s nejbližšími, že je dítě konečně šťastné a v bezpečí, rodina mu na úkor tohoto jeho rozhodnutí ukazuje záda či mu přitěžuje. Reakce okolí mívá také dvě strany. Na jedné straně, jsou lidé, kteří pěstouny obdivují za to, že se odhodlali k tak těžkému a náročnému kroku, přijmout dítě třeba již tak v pokročilém věku. Obdivují jejich nadšení z péče vnoučka a elán omládnutí. Bohužel mince má i druhou stranu občas se ale najdou i takoví, kteří pěstouny odsoudí. **R3 řekla:** „*setkáváme se občas s takovým názorem, dělají to pro peníze.*“ Ale od tohoto už se opouští, spíše převažují už jen ty pozitivní reakce ze strany okolí.

4.1.3 Prarodiče vs. bio rodiče a děti

V rámci této kategorie jsme se zabývaly vztahy mezi prarodiči, biologickými rodiči, a dětmi.

Tato kategorie obsahovala následující kódy: Trávení času D. a bio R., kontakt bio R. a D., vztah pěstouna prarodiče a rodiče D., Zájem dítěte v péči o bio. R.

Téma kontaktů a vztahů je v rámci příbuzenské pěstounské péče hodně řešeno, řeší se mnohem více než v jiných typech pěstounské péče. Tyto vztahy bývají dosti těžké, pojí se s nimi řada problémů a mají poté celkový vliv na průběh péče. Je žádoucí, aby byl umožněn kontakt s biologickou rodinou, ale měl by být v omezené míře a dle nějakého plánu či domluvy mezi pěstouny prarodiči a biologickými rodiči popřípadě jinými příbuznými. Dítě totiž potřebuje poznat své kořeny, kdo jsou jeho rodiče, jak se jim daří či nedaří.

Má právo potkávat své rodiče. V ideálním případě by měli být rodiče partnery pro pěstouny prarodiče a spolurozhodovat o záležitostech týkající se dítěte, ale bohužel v praxi se toto moc nestává.

R5 se vyjádřil takto: „*to že je dítě svěřeno do pěstounské péče příbuzných to v podstatě tu roli nebo to téma těch kontaktů zesložituje, než aby to zjednodušila, protože často udržet nějaký hranice, nastavit tomu nějaký scénář, který budou všichni dodržovat je hrozně složité.*“ Nejčastější jsou kontakty u příbuzenských pěstounů ty, kdy si rodiče za dětmi jezdí, jak se jim zlíbí. Jinak se kontakty nastavují podle situace a dle toho, jak často se bio. Rodiče s dětmi chtějí vídat. Tuto situaci také zmínila R5. Vypověděla, že se často stává, že rodič dítěte navštěvuje dítě u pěstouna doma, aniž by předem dal vědět, že se za dítětem zastaví. Tito prarodiče jsou na jednu stranu rádi, že se maminka „*přijde na kluka podívat,*“ ale na druhou stranu mají tyto návštěvy negativní dopady. Taková návštěva zapříčiní nějaký konflikt a zmatek u dítěte. Pokud ovšem rodiče stojí o kontakty s dětmi, většinou se jim musí vyjít vstříc. **R2 řekla:** „*Pro pěstouny je pak tato situace náročná, protože musí dítě na kontakt s rodiči připravit a následně po kontaktu ho dávat opět dohromady.*“

Dalším rizikem kontaktu je vliv rodiče. Rodiče dítě formují proti pěstounovi a snaží se jej zmást planými sliby. Dítě se najednou ocitne uprostřed názorů a je pro něj těžké uvěřit tomu, co je pravda. Následkem toho je, že jakmile to dítě tráví čas delší dobu se svými biologickými rodiči a pak se vrátí zpět k prarodičům, bývá narušen jeho režim a chování.

R3 řekla: „*děcko je o víkend u matky, vrátí se a potom mě pěstounka říká, no ale já ho tady další 3 dny dohromady protože děcko se budí v noci, nebo je drzí, chová tak jak by se normálně nechoval asi je to reakce na to, že byl prostě jinde a mohl si dělat, co chce...*“

Vztahy mezi pěstouny a rodiči dítěte jsou opravdu komplikované. Velkou roli, proč jsou právě tyto vztahy špatné, je obviňování vlastního dítěte. **R3 podotkla:** „*myslím si, že to tomu svému dítěti vyčítají, že to vnouče, které teď mají v té pěstounce, že jej opustili, a že si ho nechali*“. Rovněž R3 podotkla, že vztahy jsou složité nejen s rodiči dítěte, ale také se vztahy s druhými prarodiči. Tyto konflikty dospěly až k tomu, že se musela svolat případová konference a tyto kontakty byly striktně nastaveny. **R3 řekla:** „*Největší problém byl, že ti dospělí se nemohli domluvit, tomu dítěti to bylo jedno, on trávil čas rád s oběma prarodiči.*“

Nastavení kontaktů a vztahů je jedno z největších problémů a specifík příbuzenské pěstounské péče. Je to opravdu složité pro všechny strany. Nicméně ačkoli tyto kontakty přináší více problémů než pozitiv nelze bránit tomu, aby se dítě setkávalo se svými rodiči,

protože děti o své rodiče mají zájem a chtějí rodiče potkávat a také nelze bránit ani jiným příbuzným v kontaktu s dítětem.

R5 dodala: „myslím, že není to jako v právech „doprovodky“ určovat těmhle těm lidem, jak mají ty kontakty vypadat, my je prostě můžeme upozornit, na ty rizika taky to děláme, říkáme jim, co to způsobuje, co mu to dělá za zmatek v hlavě, duši v srdce, ale nemůžeme tam nějak nastavovat ty noty, a říkat, podívejte se, dceru sem nesmíte pustit, protože to poškozuje vašeho vnuka, jo to fakt není možný, tím pádem velmi jako složitě.“

4.1.4 Cesta doprovázením

Tato kategorie obsahovala kódy: Možnosti služeb doprovod. org., Techniky a metody práce, Náplň práce k. pracovníka, Budoucnost dítěte po PPP, Odborníci, Vzdělávání, Názor příbuzných na vzdělávání, Preference příbuzných ohledně vzdělávání, Případová konference, Přínos doprovázení, Doprovázení v Covidu.

Jak již z analýzy první kategorie víme, že jakmile jsou prarodiče označeni jako pěstouni, je jejich povinností stejně jako u zprostředkovaných pěstounů podepsat dohodu o pěstounské péči, a tím vlastně začíná pro ně cesta doprovázením. Od této dané chvíle je PPP doprovází příslušný orgán, kterému je umožněno provádět toto doprovázení, což je buď OSPOD, nebo doprovázející organizace. **R3 řekla:** „My už je dostaneme, jako až už jsou kompletní s tím dítětem.“ Doprovázející organizace je jakýmsi průvodcem a nabízí nejrůznější služby. Ohledně těchto služeb mluvily všechny respondentky. R4 vyjmenovala všechny druhy služeb, které pěstounům prarodičům mohou poskytnout. Nabízí Odborné poradenství, doprovázení, asistence kontaktů, asistence při jednání s odborníky, doprovod k soudnímu řízení, pořádání klubů pro pěstounské rodiny, příměstské tábory. Hledání zdrojů podpory – nadace a nadační fondy, zajištění a pořádání víkendových vzdělávacích akcí, jejichž cílem je vzdělávání pěstounů, vzájemné sdílení mezi rodinami, zajištění respitní péče a odpočinek pěstounů.

O odborném poradenství ze strany klíčových pracovníků se více rozmluvila R2. Uvedla, že jej využívání především u pěstounů starších – babiček, dědečků, kteří jsou již v důchodě. K nim se dostávají informace hůře než k jiným. Nejsou většinou tolik zaběhlý v používání internetu apod. Potřebují podporu a pomoc s nejrůznějšími věcmi. **R2:** *Mám jednu pěstounku, které je 75 let a se vším se obrací na mě. Když každý rok píše zprávu na soud, pomáhám jí. Když malý potřeboval jet na testy na COVID, objednávala jsem ho. Když jí*

dojde nějaký dopis z úřadu, voláme si. Potřebuje všechno vysvětlit, dopomoct a následně i pak připomenout. Týká se to i komunikace se školou, přihlašování do různých aplikací.“

V rámci spolupráce jsou doprovázející organizace v kontaktu s řadou odborníků a organizací. R3 zmínila, že mají v organizaci terapeutku, s tou spolupracují, když je potřeba nějaké konzultace, ale s externími psychology nespolečně pracují, ale jsou schopni jim někoho vyhledat třeba na internetu, nebo někoho doporučit. R2 mluvila o spolupráci s psychiatrickou, která poskytuje rodinám poradenství a psychologickou podporu. **R1 dodala:** *„Spolupracujeme rovněž s pedagogicko-psychologickými poradnami, sociálně aktivizačními službami či jinými službami, které se týkají volnočasových aktivit a doučování a také školskými zařízeními.“*

Spolupráce mezi školami a doprovázejícími organizacemi nebyla zcela rozvinuta a dle R2 školy moc neumí pracovat s dětmi, které jsou pěstounské péči. Navíc škola pokud je nějaký problém, týkající se dítěte, tak jej řeší s OSPODEM nikoli s doprovázející organizací.

R3 zmínila: *„Pokud zjistím od pěstouna, že má dítě nějaké problémy ve škole, tak já si můžu zavolat do školy a poptat se na dítě a jeho potřeby, ale to že nám to škola řekne, je jen jejich dobrá vůle, takže, když se já představím, jako sociální pracovnice z doprovázející organizace - tak mi nemusí vůbec sdělit žádné informace, tuto kompetenci má OSPOD, tudíž OSPODU jsou povinni popřípadě sdělit informace a my jako doprovázející organizace se o daném problému dítěte vůbec nemusíme dozvědět, pokud nás s tímto problémem OSPOD neobeznámí a neinformuje.“* Spolupráce mezi školou a doprovázejícími organizacemi, se ale rozvinula více až hlavně v období Covidu. Řešila se s nimi hlavně online výuka, protože prarodiče nerozumí online světu, tudíž děti v pěstounské péči hlavně u prarodičů se často nepřipojily na výuku, což vedlo k problému, a tak bylo potřeba vymyslet nějaké alternativní řešení, jak těmto prarodičům pomoci. R3 a R5 podotkly, že se snažili v rámci organizace různým způsobem sehnat pro tyto rodiny nějaké organizace či služby, které pomáhají s doučováním dětí: **R3:** *„Přišla k nám do organizace z Karlovy univerzity nabídka, zda nechceme, aby studenti „Karlovy“ naším dětem v PPP poskytli doučování. A potom se někomu i sháněli nějaké notebooky, aby dítě vůbec mělo přístup k online výuce.“*

Jako další, co může doprovázející organizace v rámci služeb poskytnout je prostor. Jedná se například o místnost či pokoj, kde se pěstouni prarodiče i s dětma mohou scházet s jinými příbuznými, pokud si sám pěstoun nepřeje, aby tento kontakt proběhl v jeho domácnosti. **R3 se k tomu vyjádřila:** *„můžeme zorganizovat kontakt třeba v prostorách tady u nás, aby to bylo na neutrální půdě. To jo. To tu míváme.“* Také jsme se z výpovědí respondentů

dozvěděli, že pokud si pěstouni přejí, aby byli doprovazeni například k lékaři, či na úřad, je jim obvykle vyhověno. S doprovázením rovněž souvisí pravidelné návštěvy klíčového pracovníka v domácnosti pěstouna, kdy klíčový pracovník zjišťuje, jaká je situace v rodině, jak se má dítě či zda neřeší nějaké problémy, se kterými by mu mohla doprovázející organizace pomoci. Co se týká těchto návštěv, zmínili je všechny respondentky a popsaly, jak tato návštěva u pěstouna probíhá a jak často jsou s pěstouny v kontaktu. **R4 mluvila o své náplni práce takto:** „*Doprovázím 20 rodin, které navštěvuji nejméně 1x za 2 měsíce, jsme v kontaktu i po telefonu, využívají „rychlé konzultace, poradenství“, pracuji v přímé péči*“ R2 také mluvila o pravidelném setkávání a telefonátech. Rozpovídala se také o tom, že pěstouni prarodiče jsou vždy rádi, že jich někdo navštíví a mají si s kým popovídat. R2 považuje za důležité, aby se při těchto návštěvách pracovalo hlavně na důvěře, neboť důvěra vede k lepší spolupráci. R2 zmínila, že pěstouni jsou většinou plní nových zážitků, mnohdy si o tom nemohou popovídat s nikým jiným. Je pro ni tedy podstatná práce především na získání důvěry. Pokud je zde vzájemná důvěra, spolupráce vypadá úplně jinak. **R2:** „*Je to přínosnější pro všechny strany. Snažím se vždy stát na straně pěstounů a podporovat je.*“ R3 rovněž mluvila o důvěře klíčového pracovníka a pěstouna. **R3:** „*Myslím si, že mají i důvěru k nám. Pokud nejsou schopni si něco vyřešit sami, nebo potřebují poradit, v tomto nám věří.*“

Při práci s těmito pěstouny klíčoví pracovníci využívají řadu metod a technik. Jednou z technik je aktivní naslouchání. Tuto techniku zmínila R2, kterou využívá především na pravidelných návštěvách u pěstounů prarodičů. **R2:** „*Já jsem především posluchač. Protože většinu mých příbuzenských pěstounů tvoří prarodiče, je potřeba naslouchat jejím potřebám, radostem i starostem. Většinou jsou doma samotní, větší děti s nimi již nemluví, tak využívají situace, kdy k nim někdo přijede kvůli nim.*“ Další techniky, které zmínily respondenty, jsou pozorování a rozhovor. Tyto techniky označily za nejběžnější a nejpoužívanější, kdy je využívají u všech možných příležitostí jako např. návštěvy či vzdělávání.

V rámci celého procesu doprovázení, jsou využívány i případové konference. O případových konferencích se zmínily všechny respondentky, ale ne zcela všechny tuto metodu preferovaly a braly jako nástroj k vyřešení problémů. Z důvodu rozmanitosti uvádíme všechny výpovědi. **R4 řekla:** „*Nejčastěji využíváme „případovku“ k nastavení kontaktů, komunikace nad IPOD, stanovení cesty svěřeného dítěte – práce na návratu do biologické rodiny.*“ R3 měla také zkušenost s případovou konferencí ohledně nastavování kontaktů, ale její názor byl, že tato případová konference nebyla zcela dobrým východiskem. **R3:** „*Já si myslím, že ty „případovky“ nejsou špatné, ale v tomto případě to asi k ničemu nebylo.*“

Výsledkem bylo, že Pepík měl celé léto detailně naplánované. Odtehdy je s jedněmi prarodiči a odtehdy s druhýma prarodiči, tábor, pak je s otcem, ... Popravdě mě toho kluka bylo líto.“ R1: „Mnohem raději využívám kulatý stůl, případně rodinnou konferenci, aby byla zapojena široká rodina a okolí. Případovou konferenci využíváme jen při potřebě zajistit dostatečnou podporu pro dítě či pěstouny- je to většinou požadavek OSPOD, případně větší zajištění zdravotní péče pro dítě, výchovné obtíže aj.“ R2 zmínila, že měla, těž zkušenost s případovou konferencí týkající se příbuzenské pěstounské péče. R2: „Jednalo se o ukončování příbuzenské pěstounské péče, když otce dítěte pustili z výkonu vazby, byl zapsán v rodném listu dítěte a převzal péči po pěstounce.“ R5 řekla: „U nás v organizaci se spíše snažíme svolávat rodinné konference nežli případové konference.“ Považuje to za efektivnější, protože rodinná konference je postavena spíše na důvěře rodiny, kdy se ve většině rodin na tyto potíže najdou vlastní zdroje. „Objednáme si rodinnou konferenci a spočívá to v tom, že v rámci té práce se hledá maximum lidí z biologické rodiny toho dítěte, hledají se všichni možní příbuzní anebo blízcí přátelé a někdy se to rozkošatí až na desítky osob, a oni je sezvou na jedno místo s cílem najít pro dítě to řešení.“

R5 se zmínila i o dalších technikách, které v rámci doprovázení pěstounských rodin využívají. Hodně používají terapeutické pohádky, čaru života, knihu života, pracují s identitou. Jejich terapeutky používají Sand play, Diadickou terapii. R5: „Snažíme se prostě držet trend, co se týká technik a metod v „náhradce“.“

Doprovázející organizace mohou také pořádat vzdělávání pro pěstouny. Vzdělávání je povinné pro typy pěstounů. Jedná se o 24 hodin. O vzdělávání mluvily všechny respondentky. V jejich organizacích nabízí nejrůznější druhy vzdělávání. R3: „máme dopolední vzdělávání, nebo máme víkendy (od pátku do soboty), anebo máme týdenní pobyt. Na ten týdenní pobyt jezdí pěstouni i s dětma, pěstouni mají většinou školení, a děti mají zajištěný program. A potom pořádáme víkendy čistě pro děti, a to je v rámci projektu, který máme.“ Témata, která jsou na vzděláváních probírána, se skládají na základě potřeb a problémů pěstounů, dle aktuálnosti. Od respondentek jsme se dozvěděli, že nejčastěji je zajímaví témata týkající se komunikace se školou, nebo finanční poradenství, protože spousta příbuzných pěstounů spoří dětem peníze. Tyto vzdělávání probíhají obvykle formou přednášek, ale respondentky rovněž vypověděly, že mají v doprovázejících organizacích také knihovny, kde jsou knihy a pěstouni se mohou vzdělávat i takovýmto způsobem. Příbuzní pěstouni obvykle volí dopolední vzdělávání, protože jsou doma a nechodí do práce. Ovšem přístup prarodičů ke vzdělávání je velmi negativní a pasivní. Na tomto negativním přístupu se všechny respondentky bohužel shodly. R3: „Myslím si, že spousta z nich to obtěžuje, těch

*příbuzenských, protože u těch příbuzenských je úplně jiná motivace než u klasiků, ti klasici do toho šli s tím, že věděli, do čeho jdou, že budou mít i takovéhle povinnosti, zatímco ti příbuzenští do toho byli hozeni- jak do vody a plav.“ Často se setkávám s tím, že prostě říkají nějaké vzděláván- tak já si to tu odsedím... Oni to někdy berou jako nutné zlo!“ **R5:** „, někteří nám řeknou rovnou že OSPODU řekly, my nikam chodit nebudeme, prostě řeknou, že my už všechno víme, vy nám tady neradte, tak to je něco jinýho, to vidíte, že se nechtějí nikam posouvat, že jsou v nějakém odporu k tomu vzdělávání, tak je na to dlouhodobě upozorňujeme a zapíšeme to do každé zprávy, kde je oddíl na vzdělávání, jaké vzdělávání pěstoun udělal, a tak to tam napíšeme, že opakovaně neplní povinnost, ale stejně potom si s tím musí poradit OSPOD, to není jako na nás, ale snažíme se pro ně vyjít co nejvíc vstříc, takže tam máme nějakou filmotéku nebo knihovnu. Ohledně přínosu vzdělávání vypověděli všechny respondentky, že vzdělávání pro příbuzné pěstouny je důležitější, než pro jakékoli jiné pěstouny. R2 řekla, že jde občas poznat, že příbuzenští pěstouni neprošli přípravami, že nebyli proškoleni v situacích, které se stávají, že neví, jak se mají zachovat v těchto těžších situacích. V tomto případě R2 vnímá jako velmi podstatné pravidelné setkávání se příbuzenských pěstounů na vzdělávání, aby si tak mohli mezi sebou sdělit, co je trápí, jak zvládají péči a vzájemně si poradit a pomoci. Podle R2 by měla být práce s příbuzenskými pěstouny intenzivnější, protože často se bez podpory někoho dalšího neobejdou.*

Co se týká vzdělávání a doprovázení, se všechny respondentky zmínily, že v době Covidu v žádné z doprovázejících organizací vzdělávání ani doprovázení neprobíhalo. **R2:** „Neprobíhalo, řešilo se to individuální formou. Když to začalo v tom březnu, tak jsme měli jen telefony. U nikoho jsme nebyli, a měli jsme to i zakázané od ministerstva a kraje. V létě to pustili, pak ale byly zavřené okresy, ale to se řešilo po dohodě, komu to nevadilo, přijeli jsme za nimi. Ale zase pro ty příbuzné to bylo velké riziko, protože přece jen byli starší a tys pro ně byla hrozba a mohls být přenašečem. Ti starší, většinou hned souhlasily s návštěvou a kontaktem, ale zase já jsem mohla být pro ně ohrožující a přinést jim ten Covid.“

Posledním kódem v této kategorii je budoucnost dítěte po PPP. Ačkoli již víme, že výchova a péče dětí v příbuzenské pěstounské péči je z různých důvodů složitá, zjistili jsme, že navzdory některých chyb, které prarodiče při péči dělají, všechny respondenty mají jen pozitivní zpětné vazby od dětí, které byly vychovávány v příbuzenské pěstounské péči. **R5: řekla:** „některé ty rodiny doprovázíme fakt 8 let, ty děti se v tom kolektivu potkávaly, utvořila se nám tam skupina mladých holek od 12 do 20 a od nich máme skvělé zpětné vazby- byli

tam silný věci a moc to pro nás znamenalo, že to má ten smysl. Jsou strašně vděční a rádi čím dál víc, jak jsou starší za to, že mohli vyrůstat u „babi“ a ne v „děčáku“.

4.1.5 Novela zákona

Kódy: Názor na rozdělení pěstounů, Finanční situace pěstounů, Problémy nezprostředkovaných pěstounů, Dopad rozdělení

Poslední kategorie byla věnována novele zákona. Konkrétně se jedná o z. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí. Od ledna 2022 byly pěstouni, rozdělení na zprostředkované a nezprostředkované a v rámci našeho výzkumu nás také zajímal názor klíčových pracovníků na tyto změny. **Z důvodu téhle aktuálnosti jsme uvedli všechny výpovědi respondentek. R1:** „Od 1. 1. 2022 došlo ke snížení podpory a to do rodin přineslo často i finanční problémy. Negativní dopad to má pro příbuzné pěstouny, chybí mi tam přechodové období, aby se na změny mohli připravit.“

R2: „ Nelíbí se mi rozdělení pěstounů na zprostředkované a nezprostředkované. Chápu, že příbuzenští pěstouni mají vyživovací povinnost stanovenou zákonem, ale většina je v důchodovém věku a péče o dítě je finančně náročná. Taky peníze nezneužívají, ale využívají je na spoření pro dítě či mu díky nim umožní více kroužků a zážitků. Dále se mi nelíbí, že do nezprostředkovaných pěstounů spadají i ti, kdy je dítě cizí, ale jeho zprostředkování nezařídil kraj. Tito pěstouni se totiž od těch dlouhodobých liší pouze tím, že nemají papír o vhodnosti.“

R3: „Mě jako nevadí, že v zákoně rozdělili klasickou, tu že tu příbuzenskou dali zvlášť, to mě až tak moc nevadí... Ne, že by to bylo jako úplně potřeba, ale nevadí mě to, protože svým způsobem mají podle Občanského zákoníku vyživovací povinnost vůči vnoučatům. Na druhou stranu budme rádi, že jim nakonec nechali aspoň nějaké peníze. Co se mi tam ale nelíbí, je to, že jim sebrali, nebo udělali z toho dávkou a že už jim z toho nejde zdravotní a sociální.“

R4: „ Je těžké vybalancovat vyživovací povinnost prarodiče a pobírání odměny pěstouna. Jsou rodiny, kde skutečně pěstoun nemůže jít do práce, aby měl úhradu sociálního a zdravotního pojištění a zajistil si taky odpracované roky do důchodu. To je velký zásah. Celá novela je nekoncepční. Je fajn, že je odměna vázána na valorizaci životního minima a nemusí se řešit složitým legislativním procesem.“

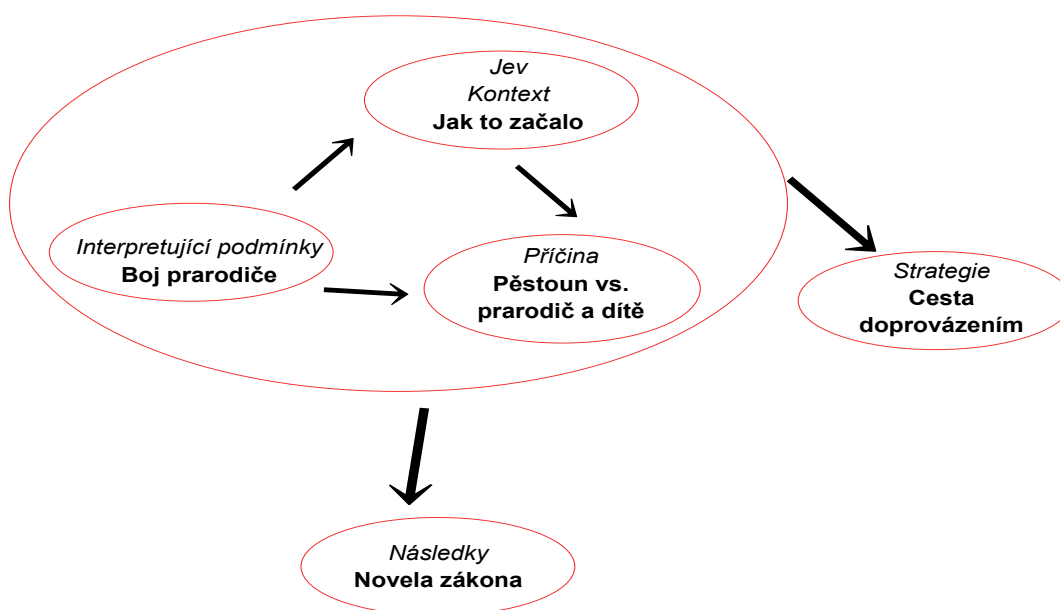
R5: „ Myslím, že ještě docela krátká doba to hodnotit do detailu, ta diskuze o tom, že pěstouni příbuzní tak úplně nejsou pěstouni to je jako na stole celé roky a tohle je takový, jak to mám říct, to je takové pro mě jako polovičaté řešení.“ Klíčové pracovnice také mluvily, jaké jsou dopady po rozdělení pěstounů. R3 zmínila, že to bude mít dopad na příbuzné pěstouny,

takový, že budou mít méně peněz, není jim hrazeno sociální a zdravotní pojištění, což může být pro některé pěstouny prarodiče problém, jelikož nejsou ještě v důchodu, takže si budou muset hledat práci, nebo se nahlásit na ÚP. Tyto změny způsobily OSPODŮM a ÚP mnohem více práce a dokumentace.

4.2 Paradigmatický model

Dalším krokem je axiální kódování. To nám umožnilo znázornit vztahy mezi kategoriemi a vznikl nám paradigmatický model.

Obrázek č. 2 – Paradigmatický model

Tento model nám ukazuje, že všechny tyto kategorie mají mezi sebou vztah a dle zjištění z otevřeného kódování jsou stěžejním při výkonu PPP, jsou důležitým aspektem této problematiky. Všechny tyto problémy se sebou souvisí a tím charakterizují příbuzenskou pěstounskou péči. Již na začátku rychlého rozhodnutí příbuzných o výchově a počátečními problémy vzniká příbuzenská pěstounská péče. Následek tohoto rychlého rozhodnutí se pěstoun potýká s nerozvážností rozhodnutí. Pěstoun si neuvědomuje zátěž a povinnosti jeho rozhodnutí. Potýká se s pocitem viny, že selhal ve výchově vlastního dítěte a teď se na úkor toho stará o vnouče. Další faktory, které ovlivňují péči pěstouna o dítě je jeho věk a fyzická náročnost. Tito pěstouni obzvlášť prarodiče jsou už ve starším věku, mají své pohodlí a klid a najednou se musí starat a opět mít nějaký režim. Pojí se s tím také změna role. Už nejsou jen prarodiče, ale také rodiče, musí mít zodpovědnost. Tato péče je tedy pro ně někdy obtížná, protože jsou zde mezigenerační rozdíly. Tyto mezigenerační rozdíly zapříčiní, že prarodiče si s dítětem nerozumí, mají jiné názory. Neumí s technikou a vyčítají

vnoučkům neustálou aktivnost na internetu. Z toho důvodu, může být jejich péče o dítě přísnější a striktnější, protože mají pocit, že se v péči musí polepšit, a proto bývá z jejich strany, co se týká výchovy velký tlak na dítě. Také se pěstouni ohlíží, co si myslí ostatní okolí a rodina. Mají z těchto reakcí strach, aby je lidé nepomluvili nebo si nemysleli, že to dělají jen „pro peníze“. S reakcemi rodiny a okolí souvisí i vztahy mezi příbuznými a pěstouny. Vztahy jsou jakousi příčinou toho, proč může být péče příbuzných pěstounů tak složitá, protože je zde spousta aspektů, které mají vliv na celou tu péči o dítě. Velkým problémem, co se týká vztahů v příbuzenské pěstounské péči je nastavení kontaktů a hranic mezi biologickým rodičem a dítětem svěřené do péče příbuzných. Tyto kontakty se nastavují velmi těžce, protože dítě má právo poznat své rodiče, být s nimi v kontaktu, pokud chce a má zájem. Komplikace jsou ovšem ze strany dospělých, oni se obvykle nemůžou domluvit, jak tyto kontakty budou probíhat a jen se navzájem obviňují a hádají. S tím souvisí rovněž intervenující podmínky, což znamená, že pěstoun přijal odpovědnost a povinnosti, které nejsou snadné a musí se s nimi vypořádat, aby byl v péči úspěšný. Celý tento komplex problémů, týkající se příbuzenské pěstounské rodiny se váže na podporu těchto rodin. Strategii těchto faktorů je podpora doprovázejících organizací, které dohlíží na celý průběh PPP a jsou jakýmsi průvodcem doprovázení, tím že se snaží nabídnout možnosti ve formě odborníků a poskytovaných služeb. V rámci povinností pěstouna je vzdělávání, kdy doprovázející organizace nabízí řadu typů vzdělávání, a také je zde možnost výběru tématu. Bohužel příbuzní pěstouni o možnost dělat se nestojí, ačkoli dle klíčových pracovníků jej potřebují mnohem více než zprostředkovaní pěstouni. Následkem těchto problémů týkající se příbuzenské pěstounské péče byl novelizován zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí, kdy je příbuzenská pěstounská péče zařazena do nezprostředkované. Je to péče, kdy je dítě v péči u příbuzných, osoby blízké nebo u osob, kteří si dítě našli a vybrali sami. V těchto případech nedošlo k propojení s Krajským úřadem a nemají tak dokument o vhodnosti pěstouna ke konkrétnímu dítěti (§ 47a odst. 1 písm. c) ZSPOD). Toto rozdělení ovšem dle respondentů není dobrým řešením.

4.3 Centrální kategorie

Selektivní kódování je spojeno s výběrem centrální kategorie, ohledně které se daná problematika sdružuje. V rámci selektivního kódování jsme tedy vybrali jako centrální kategorii **Boj pěstouna**. Boj pěstouna je jakýmsi centrem, se kterým zbylé kategorie souvisí. Je to kategorií, kde se řeší spousta problémů ohledně příbuzenské pěstounské péče a na úkor těchto stěžení je příbuzná péče specifická. Je s tím spjat začátek příbuzenské pěstounské

péče, neboť souvisí s řadou důvodů, proč je právě dítě svěřeno příbuzným. Velkou roli zde hraje i rychlost, protože pokud příbuzný s péčí o dítě souhlasí, rozhodnutí soudu o svěřeni je téměř okamžitě, protože příbuzní neprochází přípravami, což tento proces svěřeni do péče velmi urychlí. Ovšem je nutné počítat s tím, že toto rozhodnutí přináší pěstounovi řadu nečekaných změn jako například změna režimu, změna role, náročnost péče na úkor pěstounova zdravotního stavu, věku nebo mezigeneračních rozdílů mezi pečujícím a dítětem. Vztahy mezi pěstouny a biologickými rodiči jsou často vyhrocené a mají tak velký vliv na celý průběh péče. Je tedy potřeba, aby si pěstoun uvědomil, že nelze zakazovat vnučeti kontakt s biologickým rodičem a rodič by měl uvědomit, že by měl pěstouna respektovat. Bohužel z praxe jsme od respondentek zjistili, že nastavování kontaktů je v téhle péči velmi obtížné a často se stává, že není možnost se dohodnout, tudíž je potřeba svolat odborníky a uspořádat případovou konferenci. Někdy se stává, že ani případovou konferencí se rodinná situace nevyřeší a kontakty musí být upraveny soudně. Pěstoun se musí smířit s touto situací, vypořádat se s pocitem viny a uvědomit si nynější zodpovědnost. Podepsáním dohody o výkonu pěstounské péče jsou pěstounovi otevřeny dveře k doprovázení. Doprovázení pěstounských rodin je podporou na jejich cestě PPP. Doprovázející organizace nabízí řadu odborníků a možnost se vzdělávat a rozvíjet tak pěstounovi kompetence. V neposlední řadě je také s bojem pěstouna spojena novela zákona. Tato péče je již tak náročná pro tyto pěstouny a i navzdory toho, že není zcela nejlepším řešením, pěstouni si dle respondentů zaslouží podporovat a být odměňováni za tuto péči, bohužel ale novela zákona těmto pěstounům spíše uškodila, nežli pomohla, neboť se jim změnila dávka a její výše je mnohem nižší nežli byla před tím a ještě k tomu všemu se těmto pěstounům již neplatí zdravotní a sociální pojištění.

Obrázek č. 3 – Centrální kategorie

5 INTERPRETACE DAT A DISKUZE

Tato bakalářská práce se zabývala problematikou příbuzenské pěstounské péče. Naším hlavním cílem bylo zjistit proces příbuzenské pěstounské péče pohledem klíčových pracovníků doprovázejících organizací. Ve výzkumu jsme se tedy snažili zjistit specifika příbuzenské pěstounské péče, identifikovat metody práce, které se využívají při práci s těmito pěstouny, odkrýt podmínky uskutečnění této péče. Pokoušeli jsme se odkrýt úlohu doprovázející organizace při doprovázení příbuzných pěstounů a též nás zajímaly následky novely zákona a její dopad na právě příbuzenskou pěstounskou péči. Náš výzkum se tedy skládal z hlavní výzkumné otázky, přičemž na tuto otázku ještě navazovaly další čtyři dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka: **Jaký je proces příbuzenské pěstounské péče pohledem pracovníků doprovázejících organizací?**

Díky těmto výzkumným otázkám byla zformulována interpretace dat a byli jsme schopni odpovědět na tyto dané otázky:

Jaké jsou podmínky uskutečnění příbuzenské pěstounské péče?

Podmínky příbuzenské pěstounské péče jsou jiné než u klasické nyní již zprostředkované, protože jak jsme se z odborné literatury dozvěděli, příbuzní pěstouni neprocházejí odbornými přípravami na tuto péči. Dle výroční zprávy z MPSV z roku 2020 nejčastějšími příbuznými pěstouny jsou prarodiče, ti tvoří většinou část. Příbuzenská pěstounská péče tvoří 67%, z toho je příbuzných pěstounů 68% prarodičů. Jedná se tedy o nejvíce zatupovanou pěstounskou péči u nás. Výzkum bakalářské práce ukázal, že začátek příbuzenské pěstounské péče je spojen s nějakým závažnějším problémem. V literatuře je psáno, že tento problém vzniká, buď to z postupně přebírající péči o dítě či důsledkem nějaké dlouhodobé nepříznivé situace rodiče, kdy je dítě ohroženo na životě, a tak je svěřeno právě do této formy péče. Ve výzkumu bylo zjištěno, že nejčastějšími důvody svěřením do PPP závislost rodičů na alkoholu, návykových látkách, dluhy, domácí násilí či nezletilost rodičů. Taky bývá důvodem, že se dítě dostane do Klokánku či ZDVOPU. Občas se může stát, že je dítě svěřeno do PPP z poměrně dramatických nebo bolestivých okolností jako je úmrtí rodiče či nehoda. Tyto důvody zapříčiní, že celý proces svěřením dítěte do péče je velmi rychlý. Respondentky vypověděly, že příbuzní jsou osloveni OSPODEM, když se rozhodnou, že přijmou toto dítě do péče, tak tam hraje roli jen předběžné opatření, kterým je dítě svěřeno do předpěstounské péče a poté probíhá samotný soud o daném svěřením do péče, kdy je tato podmínka nezbytná

a ovlivňuje, jakým způsobem se bude péče směřovat. V literatuře je totiž zmíněno, že u nás v ČR soudy často řeší a zkoumají, zda dítě svěří konkrétně do příbuzenské pěstounské péče, která je nějakým způsobem finančně odměňována, či pouze dítě svěří do péče třetí osoby, kdy je tato forma bez odměn. Tyto podmínky do jaké péče bude dítě umístěno, má ovlivňovat příbuzenský vztah, bohužel praxe ukazuje a i v našem výzkumu se o tomto problému respondentka zmínila, že pouze příbuzenský vztah ke kvalitní péči nestačí. S podmínkami výkonu PPP souvisí rovněž práva a povinnosti. Tyto práva a povinnosti mají příbuzní pěstouni stejné jako zprostředkovaní pěstouni. Pokud jsou příbuzní označeni, jako pěstouni musí uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Z výzkumu vyplynulo, že tuto dohodu mohou podepsat buď s příslušným OSPODEM či s doprovázející organizací. O doprovázející organizaci jim sdělí informace právě OSPOD, doporučí např. doprovázející organizaci v okolí, ale pěstouni také mohou mít vlastní iniciativu a organizaci si najít sami. Co se týká příbuzných pěstounů, využívají především tu doprovázející organizaci, která je v okolí nejbližší.

Jaké jsou specifika příbuzenské pěstounské péče?

Prvním, takovým specifíkem, který vyplynul z našeho výzkumu, je podle respondentů nerozvážnost rozhodnutí o péči dítěte. Pěstouni si moc neuvědomují odpovědnost, povinností a problémy, které se s tímto rozhodnutím pojí. Situace je náhlá, a berou to jako svou povinnost si dítě vzít, protože je to jejich vnouče přece. Z pěstounů se náhle stanou zároveň i rodiče. Je tu tedy změna role, změna režimu, kdy se musí vzdát svého klidu a plně se věnovat dítěti. Na úkor pocitu viny, že selhali s péčí svého vlastního dítěte, mají pocit, že tu chybu musí napravit, a proto se stává, prarodiče náhle mají větší požadavky na to svěřené dítě, což se může dotknout psychiky dítěte. Teorie nám popisuje, že děti obecně v pěstounské péči obvykle prošly nějakými traumaty a mohou mít specifické potřeby. Z výzkumu vyplynulo, že mohou mít např. nějaké poruchy chování, jsou agresivní či zlí. I napříč těchto problémů u dětí je zapotřebí jim poskytnout lásku a bezpečí. Výzkum ukázal, že i navzdory těchto problémů, byly všechny děti přijaty blízkými bez problémů. Dalším specifíkem PPP jsou náročné vztahové vazby. Mezi dítětem a příbuznými, konkrétně prarodiči jsou dle respondentů velké mezigenerační rozdíly. Toto je rovněž specifikum a odlišnost. Je zde věková propast, se kterou musí bojovat jak pečující, tak i děti. Dle literatury to souvisí s tím, že se prarodiče nedokáží dostatečně věnovat potřebám dítěte, jsou zde fyzické limity či střety v názorech dětí a pěstounů. V rámci našeho výzkumu

respondenty také mluvily o mezigeneračních rozdílech, kde zmínily hlavně počítačovou gramotnost, komunikaci přes email a online schůzky.

Problematika vztahů považována za největší specifikum PPP. Reakce rodiny a okolí jsou různé. Dobré vztahy jsou v případě obdivu okolí z dané situace, kdy obdivují tyto pěstouny za to jak, se rozhodli, jak se problému postavili a přijali dítě do péče. Tato reakce je pro pěstouny velkým pozitivem, protože jak bylo zjištěno, pěstouni se ohlíží, co si myslí ostatní. Reakce, ale může být i negativní, kdy jiní příbuzní dělají problémy, protože nesouhlasí s tím, komu bylo dítě svěřeno. Bylo zjištěno, že tyto vztahy s příbuznými dítěte jsou velmi problematické, kdy dochází často ke konfliktům a urážkám a je potřeba kontakty dítěte nastavit s ostatními příbuznými vyřešit tento problém na případové konferenci. Z výzkumu vyplynulo že, že někdy ani případová konference nepomůže tyto spory vyřešit a dojde to až k soudu. Náročné vztahy také bývají mezi biologickými rodiči a příbuznými pěstouny. V nejlepším případě by měli být pěstouni a rodiče dítěte „partáči“ v rámci péče, bohužel v praxi se to dle výzkumu moc neprojevalo. Příbuzní pěstouni konkrétně prarodiče obvinují své děti za to, že nezvládly výchovu, a nyní se musí o vnoučata starat oni. V rámci kontaktů se často stává to že, když biologický rodič navštíví své dítě, vzejde z toho nějaký konflikt či hádka mezi ním a prarodičem, což vede k tomu, že je dítě z celé situace jen zmatené a neví, komu má věřit, protože je ovlivněn jak řečmi pečovatелů, tak i svých rodičů. Bohužel dítě v příbuzenské pěstounské péči má právo znát své rodiče a příbuzné a být s nimi v kontaktu a nelze tyto kontakty a vztahy zakázat.

Jakou roli zastává doprovázející organizace při práci v doprovázení příbuzných pěstounů?

Doprovázející organizace zastává funkci podpůrnou, a měla by pěstounským rodinám zajistit, co nejširší možnou pomoc. S doprovázející organizací pěstouni podepisují dohodu o pěstounské péči. V současné době se již opouští od toho, že jsou tyto dohody podepisovány s OSPODY. Ve výzkumu bylo zjištěno, že tyto dohody se s OSPOD podepisují pouze v případě, jestliže OSPOD s rodinou pracuje řadu let z důvodu dlouhodobého problému. Co se týká konkrétně, ale doprovázejících organizací nabízí řadu služeb pro pěstouny. Nabízí odborné sociální poradenství, je možnost využít řadu odborníků, spolupracují se školou. Bylo zjištěno, že právě spolupráce se školou se nejvíce rozvinula v období Covidu.

Součástí spolupráce je také doprovázení pěstounských rodin, všechny klíčové pracovnice vypověděly, že tyto rodiny pravidelně navštěvují. Sjednají si schůzku a přijedou na šetření. Z literatury víme, že povinností každého klíčového pracovníka, je setkávání se s rodinami 1 x za dva měsíce. Co se týká příbuzných pěstounů, bylo zjištěno, že tito pěstouni by ovšem tyto návštěvy potřebovali častěji, neboť při péči potřebují mnohem více podpory. Důležitý aspekt hraje také důvěra, která je klíčem ke spokojené spolupráci. Při doprovázení zmínili klíčoví pracovníci, že využívají řadu metod a technik jak s pěstouny pracovat. U příbuzenské pěstounské péče bývá nejčastěji využito aktivní naslouchání. Prarodiče, ocení návštěvy u nich v domácnosti a jsou rádi, že si s někým mohou povykládat a svěřit se s problémy. Další co tedy klíčoví pracovníci využívají je rozhovor. Další metoda, je dle výpovědí užívána je případová konference bylo zjištěno, že v některých případech bývá svolána z důvodu nastavení kontaktů. Ne zcela všechny respondentky případovou konferenci preferují a raději dají přednost kulatému stolu či rodinné konferenci. Dále bylo ve výzkumu zmíněno, že doprovázející organizace se snaží držet trend metod a technik v rámci doprovázení a využívají např čáru života, terapeutické pohádky či v rámci terapie Sandplay apod.

Důležitý aspekt doprovázející organizace je vzdělávání pro pěstouny. Pro zprostředkované i nezprostředkované pěstouny dle odborné literatury platí 24 hodin. Bylo zjištěno, že doprovázející organizace nabízí různé druhy vzdělávání. Příbuzní pěstouni nejčastěji volí dopolední vzdělávání, protože nechodí do práce. Bohužel z výpovědí, co jsme se výzkumu dozvěděli je motivace ke vzdělávání u příbuzných pěstounů úplně jiná než u těch zprostředkovaných. Z výzkumu vyplynulo, že příbuzní pěstouni se ke vzdělávání staví velmi negativním způsobem a označili to jako přítěž a obtěžování. Témata vzdělávání si pěstouni volí sami, a bylo zjištěno, že tyto témata jsou vždy složena dle aktuálních problémů, které pěstouni řeší. Velký zásah do vzdělávání přinesl Covid. Z výpovědí bylo zjištěno, že neprobíhalo a vše se řešilo s pěstouny individuálně a převážně telefonicky.

Pro doprovázející organizaci je také důležitá zpětná vazba dětí, které již skončena příbuzenské pěstounská péče. Výzkum odhalil jen pozitivní výsledky. Děti jsou vděčné, že mohli být v péči příbuzných a že byly doprovázející organizací podporovány.

Jaké jsou následky novely zákona o SPOD?

V lednu 2022 přišla novela zákona 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí. Příbuzní pěstouni byli zařazeni do nezprostředkované pěstounské péče a byla jim změněna dávka. V našem výzkumu bylo zjištěno, že dle respondentů se těmto pěstounům spíše uškodilo, než pomohlo. Všechny respondentky měli na toto rozdělení negativní názor a byla tato novela

označena za „nedotaženou do konce“. Negativní následky to rovněž má i pro OSPODY a ÚP, protože se s touthle změnou pojí spousta nové dokumentace, která je nezbytnou pro vyplácení dávky při pěstounské péči.

Konečné shrnutí:

- Příbuzní pěstouni neprocházejí odbornými přípravami.
- Nejčastějšími příbuznými pěstouny jsou prarodiče.
- Začátek příbuzenské pěstounské péče je spojen s nějakým závažnějším problémem.
- Problém vzniká buď to z postupně přebírající péčí o dítě či důsledkem nějaké dlouhodobé nepříznivé situace rodiče.
- Celý proces svěřením dítěte do péče je velmi rychlý.
- Soudy často řeší a zkoumají, zda dítě svěří konkrétně do příbuzenské pěstounské péče, která je nějakým způsobem finančně odměňována, či pouze dítě svěří do péče třetí osoby, pouze příbuzenský vztah ke kvalitní péči nestačí
- Pokud jsou příbuzní označeni, jako pěstouni musí uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče.
- Dohodu mohou podepsat buď s příslušným OSPODEM či s doprovázející organizací.
- Nerozvážnost příbuzného pěstouna o rozhodnutí péče o dítě.
- Změna role, změna režimu pro pěstouna příbuzného = náročnost péče
- Větší požadavky na to svěřené dítě ze strany příbuzných.
- Náročné vztahové vazby.
- Velké mezigenerační rozdíly.
- Dobré vztahy jsou v případě obdivu okolí z dané situace, kdy obdivují tyto pěstouny za to jak, se rozhodli, jak se problému postavili a přijali dítě do péče.
- Reakce jsou i negativní, kdy jiní příbuzní dělají problémy, protože nesouhlasí s tím, komu bylo dítě svěřeno.
- Náročné vztahy také bývají mezi biologickými rodiči a příbuznými pěstouny.
- Příbuzní pěstouni konkrétně prarodiče obvinují své děti za to, že nezvládly výchovu.

- V příbuzenské pěstounské péči má právo dítě znát své rodiče a příbuzné a být s nimi v kontaktu a nelze tyto kontakty a vztahy zakázat.
- Doprovázející organizace zastává funkci podpůrnou.
- Doprovázející organizace nabízí řadu služeb pro pěstouny.
- Povinností každého klíčového pracovníka, je setkávání se s rodinami 1 x za dva měsíce.
- Příbuzných pěstounů potřebují mnohem více podpory než zprostředkovaní pěstouni.
- U příbuzenské pěstounské péče bývá nejčastěji využito aktivní naslouchání a rozhovor.
- Bývá využívána i případová konference.
- Doprovázející organizace se snaží držet trend metod a technik v rámci doprovázení.
- Doprovázející organizace nabízí různé druhy vzdělávání.
- Příbuzní pěstouni nejčastěji volí dopolední vzdělávání.
- Motivace ke vzdělávání u příbuzných pěstounů úplně jiná než u těch zprostředkovaných.
- Příbuzní pěstouni se ke vzdělávání staví velmi negativním způsobem.
- Témata jsou vždy složena dle aktuálních problémů, které pěstouni řeší.
- Vzdělávání neprobíhalo v Covidu a vše se řešilo s pěstouny individuálně a převážně telefonicky.
- Výzkum odhalil jen pozitivní výsledky ohledně dětí, u kterých již byla skončena PPP.
- Příbuzní pěstouni byli zařazeni do nezprostředkované pěstounské péče a byla jim změněna dávka.
- Změna zákona spíše příbuzným pěstounům uškodila, nežli pomohla
- negativní názor klíčových pracovníků na novelu zákona o SPOD.
- Negativní následky pro OSPODY a ÚP.

Výzkum nás obeznámil s problematikou příbuzenské pěstounské péče pohledem klíčových pracovníků doprovázejících organizací. Z důvodu aktuálnosti daného problému, který se týká rozdělení pěstounské péče na zprostředkovanou a nezprostředkovanou by mohlo toto téma být inspirací pro zpracování dalšího kvalitativního výzkumu, kde by byli respondenti příbuzní pěstouni, a zjišťovalo by se, jak oni vnímají toto rozdělení a změn dávek.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Pokud se zaměříme na příbuzenskou pěstounskou péči, je zřejmé a zjistili jsme, že je opravdu odlišná a specifická než ta klasická (zprostředkovaná). O tom, zda je opravdu příbuzenská péče pěstounskou péčí se diskutuje řadu let. Důvod téhle spekulace byl ten, že je ze zákona stanoveno, že příbuzný má vůči dítěti vyživovací povinnost, tudíž by se měl o dítě postarat a vyplývá to z jeho povinností, takže se jednalo o tom, zda příbuzným pěstounům náleží dávka odměna pěstouna stejně zaslouženě jako klasickým pěstounům. V rámci novely zákona pěstouny rozdělili na zprostředkované a nezprostředkované, kdy příbuzenská pěstounská péče byla zařazena do nezprostředkované pěstounské péče s tím, že těmto pěstounům vznikla nová dávka a to příspěvek při pěstounské péči. Troufám si říci, že pouze změna dávky pro tyto pěstouny není zcela dostatečným řešením a adekvátní změnou, protože se spíše těmto pěstounům přitížilo, než pomohlo. Dle problémů a specifík, které byly během výzkumu zjištěny, bychom se měli zamyslet nad tím, že příbuzní pěstouni i napříč jejich pasivního přístupu ke vzdělávání a doprovázení se v rámci péče opravdu snaží, ovšem potřebují mnohem více podpory a rad nežli ostatní pěstouni, tudíž bychom potřebovali, úplnou reformu přístupu k těmhle rodinám. Tito pěstouni čelí řadě problémů, jako jsou zdravotní, fyzické či vztahové v rámci rodiny a je potřeba tyto problémy z jejich strany brát v potaz. Je vhodné tedy hledat nové možnosti a metody práce s těmito rodinami a najít způsoby, jak namotivovat příbuzné pěstouny ke vzdělávání a zbavení se pasivního postoje k doprovázení. Ano, pěstouni příbuzní si zaslouží podporu, mají právo mít možnost využívat služby, zaslouží si odměnu za to, že se rozhodli k takovému ne zcela jednoduchému rozhodnutí přijmout dítě do péče, ale mělo by se zohledňovat, že je to jiný typ péče než u zprostředkované pěstounské péče a proto tedy jinak s nimi pracovat a upravit tak jejich povinnosti.

ZÁVĚR

Příbuzenská pěstounská péče je nejvíce zastupovanou formou pěstounské péče u nás v ČR. Tato péče bývá upřednostněna nejvíce, protože je důležité blaho dítěte a velkou výhodou zde hraje přirozené prostředí a příbuzenský vztah mezi dítětem a pečujícím. Teoretická část práce nás tedy nejprve uvedla do tématu této problematiky a seznámila nás s výhodou a riziky PPP. Pozornost jsme v této kapitole také věnovali samotným pěstounům z důvodu, že u každého typu pěstouna je výchova a péče o dítě jiná a liší se. Zabývali se také doprovázením pěstounských rodin, přičemž jsme zmínili subjekty, které jsou podstatné na cestě doprovázením, zmínili jsme jejich náplň a jakou roli mají při práci s těmito rodinami. Z teoretické části, vyplynulo, že je PPP specifická a je potřeba si tuto specifickou povahu uvědomit a přizpůsobit tak podmínky v doprovázení těchto rodin. Na teoretickou část navazovala i část praktická, kde jsme se zabývali konkrétně analýzou příbuzenské pěstounské péče pohledem pracovníků doprovázejících organizací a to konkrétně klíčových pracovníků. Bylo zvoleno kvalitativní pojetí výzkumného šetření, protože jsme tuto problematiku zkoumali do hloubky. Výzkumným souborem bylo tedy 5 klíčových pracovníků doprovázejících organizací. Nástroj sběru dat byl použit rozhovor, konkrétně polostrukturovaný, kde nás zajímaly zkušenosti respondentů týkající se PPP. Rozhovor byl sestaven ze tří otázek, které byly podstatné pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky. Další doplňující otázky byly pokládány podle průběhu každého rozhovoru. Dané rozhovory byly přepsány a zpracovány metodou zakotvené teorie. Za výzkumu vyplynulo, že začátek PPP je velmi náhlý a příbuzní se musí, co nejrychleji rozhodnout zda dítě do péče přijmou. To, že je dítě svěřeno do péče příbuzných bývá spojeno s problémem rodičů, kteří se nemůžou z různých důvodů o dítě postarat. Většina klíčových pracovníků se shodla na tom, že v případě příbuzných konkrétně prarodičů je toto rozhodnutí nerozvážené, neboť si neuvědomují, že se s tímto rozhodnutím pojí řada povinností, jako například se vzdělávat či být v pravidelném kontaktu s klíčovým pracovníkem. Odkryli jsme i řadu problémů, se kterými se příbuzní pěstouni potýkají. Problémy se týkají zdravotního stavu, změny role či režimu. Velké specifiko této formy pěstounské péče, je problematika vztahů mezi příbuznými pěstouny a rodiči či jinými příbuznými. Velkou roli zde hraje obviňování vlastního dítěte tedy biologického rodiče, že nezvládl péči, což vede ke sporům. Bylo odryto, že se často v PPP řeší nastavování kontaktů s rodiči dítěte či jinými příbuznými. Další část výzkumu byla zaměřena na doprovázející organizaci na její postavení a roli. Zastává roli podpůrnou, od klíčových pracovníků jsme zjistili, že musí být v pravidelném kontaktu

s těmito rodinami. Klíčové pracovnice chodí na pravidelné návštěvy do rodin, kdy užívají řadu technik při práci. Respondentky vypověděly, že nejčastěji využívají rozhovor, aktivní naslouchání. Pokud se objeví nějaký závažnější problém, zmínily respondentky případové a rodinné konference. Výzkum také nastínil, že příbuzní pěstouni se negativně staví ke vzdělávání. Klíčové pracovnice vypověděly, že pěstouni vzdělávání považují za zbytečné a ztrátu času. Poslední část výzkumu byla věnována novele zákona. Názory klíčových pracovnic na tuto novelu vyplynuly z výzkumu spíše negativní, rozdělení na zprostředkované a nezprostředkované nepovažují za adekvátní a také z rozhovorů vyplynulo, že přibylo více legislativy na úkor tohoto rozdělení OSPODŮM a ÚP.

Zjištěnými výsledky této bakalářské práce chceme přinést informace týkající se tohoto problému a podělit se o zkušenosti a názory klíčových pracovníků, a přiblížit tak problematiku příbuzenské pěstounské péče. Tato práce může sloužit jako vhodný materiál pro studenty UTB Zlín a další zájemce o toto téma. Může být obohacující rovněž i pro pracovníky v oblasti sociálně právní výchovy a být inspirací pro práci s tímhle tím typem pěstounské péče.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARCHER, Caroline, 2001. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 8071785784.
- BICKOVÁ, L., aj., 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. 1. vyd. Tábor: RUDI. ISBN 978-80-904668-1-4.
- BUBLEOVÁ, Věduna, 2014. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80_87455-19-7.
- *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 9788090705326
- HANUŠOVÁ, L., JENÍČKOVÁ, N., UHLÍŘOVÁ, V, 2009. *Problematika příbuzenského náhradního rodičovství: konferenční příspěvek Mezinárodní konference Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče*, ISBN – NEMÁ
- HENDL, Jan, 2005 *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2
- KALENDA, Soňa, 2012 *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0087-1
- Kolektiv autorů, 2015. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-103-4.
- KOVAŘÍK, Jiří, Věduna BUBLEOVÁ a Kateřina ŠLESINGEROVÁ, 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 8071789577
- KOLŮCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed., 2002 *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.
- MATOUŠEK, Oldřich, ed., 2017. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1242-3.
- MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

- ORAVCOVÁ, Hana, Jaroslava MÁLIKOVÁ a kol., 2018. *Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči*. 1. Praha: Asociace Dítě a rodina, 2018. ISBN nemá
- PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ, 2019. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*. Praha: Powerprint. ISBN 978-80-7568-161-4.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed., 2016 *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7
- SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ, 2013. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 9788024438214.
- SYCHROVÁ, Adriana, 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
- ZEŽULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Internetové zdroje:

- Bubleová, V., Frantíková, J., Vyskočil, F., Vávrová, A., Pokorná, P., Landová, T., & Fišerová, V., 2018. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka* [online]. [cit. 2022-02-14]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/19319_a5zio_pestounske_peci_0.pdf
- Děti patří domů, ©2022. *Manuál klíčového pracovníka* [online]. 2013 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/manual_klicoveh_o_pracovnika_dpd.pdf
- Děti patří domů, ©2022. *Pěstounská péče* [online]. [cit. 2021-05-12]. Dostupné z: <https://www.detipatridomu.cz/pro-zajemce/#pestounska-pece>
- HANUŠOVÁ, Veronika a kolektiv. 2010. *Dítě ve výchově příbuzných* [online]. Rozum a Cit. [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/01/dite-ve-vychove-pribuznych.pdf>

- KRTIČKOVÁ, K., 2022. *Příbuzenská pěstounská péče*. [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/pribuzenska-pestounska-pece>
- LIPOVÁ, Dana, Anna KRBCOVÁ a Kamila TOMANOVÁ. *Pěstounské rodiny v České republice: Základní charakteristiky pěstounů a dětí v pěstounské péči* [online]. 1. Praha: Asociace Dítě a Rodina, z.s, 2019 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Analyza-Pestounske-rodiny-v-Ceske-republice.pdf>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2015. *Pěstounství je profese*. [online]. [cit. 2021-12-13]. Praha. ISBN 978-80-7421-115-7. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Pestounstvi_profese_archiv.pdf/05050b43-98a8-c396-7195-c2134e972f47
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, © 2015. *Sborník NRP*. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/SBORNIK-NRP.pdf>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2021. *Statistiky* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, ©2021. *Proces zprostředkování* [online]. [cit. 2021-01-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/proces-zprostredkovani>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2022. *Dohody o výkonu pěstounské péče*. [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/dohody-o-vykonu-pestounske-pece-vzorova-dohoda-a-formulare>
- Mošťková, Š., Sobotková, I. (2016). *Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče* [online]. E-psychologie, 2016 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf
- Nadace Sirius, © 2021. *Pěstounská péče příbuzných Analýza potřeb* [online]. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2021 [cit. 2022-02-27]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2018/10/Analyza-situace-pribuzenske-pestounske-pece.pdf>
- Nadační fond J&T, 2014. *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte – Metodická příručka*. [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-158.pdf>

- Nadační fond J&T, 2014, *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin*, [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/pravni-a-financni-aspekty-doprovazeni.pdf>
- Olomouc město pro rodinu, ©2020. *Sociálně právní ochrana dětí* [online]. [cit. 2022 03.10]. Dostupné z: <https://prorodinu.olomouc.eu/socialne-pravni-ochrana-deti/nahradni-rodinna-pece>
- ORAVCOVÁ, Hana, Jaroslava MÁLIKOVÁ a kol., 2018. *Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči*. [online]. Praha: Asociace Dítě a rodina. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/Etick%C3%A9_ot%C3%A1zky_doprov%C3%A1zen%C3%AD_v_n%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A9_p%C3%A9%C4%8Di.pdf
- *Praktický průvodce doprovázením pěstounských rodin*. [online]. Praha: Nadace J&T, 2015 [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/prakticky_pruvodce.pdf
- SEMERÁDOVÁ Monika, ČERNÁ, Ria, ZACHAŘOVÁ Barbora. 2013. *Metodika doprovázení* [online]. Amalthea o. s [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: https://www.centrumpodpory.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf
- Právo na dětství, © 2013. *Práva a povinnosti pěstounů a poručníků* [online]. [cit. 2022 02.17]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/vase-situace/mate-dite-v-nahradni-rodinne-peci/prava-a-povinnosti-osob-v-nahradni-rodinne-peci/prava-a-povinnosti-pestounu-a-porucniku/>
- *Sborník – Praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. Rozum a Cit, z. s. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-178.pdf>
- Skleněnka z.s, © 2018. *Vymezení organizace* [online]. [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <http://duhovasklenenka.cz/poslani-cile-a-vymezeni-organizace/>
- Šance dětem, ©2022. *Vymezení pěstounské péče od 1.1. 2022* [online]. [cit. 2022 02.03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vymezeni-pestounske-pece-od-1-1-2022>

- Šance dětem, ©2022. *Zprostředkovaná pěstounská péče* [online]. [cit. 2022 02.03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/zprostredkovana-pestounska-pece>
- Šance dětem, ©2022. *Nezprostředkovaná pěstounská péče* [online]. [cit. 2022 02.03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/nezprostredkovana-pestounska-pece>
- Šance dětem, © 2021. *Podpora příbuzných pěstounů se musí změnit* [online]. Šance Dětem, 2022 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/podpora-pribuzenskych-pestounu-se-musi-zmenit-upozornuje-centrum-psychologicke-pomoci#a>
- Úřad práce ČR, ©2022. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online]. [cit. 2022 14.03]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1>
- Úřad pro mezinárodní ochranu dítěte, ©2022. *S čím můžeme pomoci* [online]. [cit. 2022 02.03]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/s-cim-muzeme-pomoci/nahradni-rodinna-pece-v-ceske-republice>
- Virtuální knihovna NRP, ©2013. *Příprava k pěstounství – Pracovní kniha* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-15.pdf>
- Virtuální knihovna NRP, ©2017. *Analýza příbuzenské pěstounské péče.* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2018/10/Analyza-situace-pribuzenske-pestounske-pece.pdf>

Zákony:

- ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. 2. 2012 Občanský zákoník, v platném znění. In: Sbírka zákonů České republiky [online]. 2012, částka 33 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>
- ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 8. 12. 1999 o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. In: Sbírka zákonů České republiky [online]. 1999, částka 111 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3328>
- ČESKO. Vyhláška č. 473 ze dne 17. 12. 2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. In: Sbírka zákonů České republiky [online]. 2012, částka 177 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=25176>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

PPP – Příbuzenská pěstounská péče

R – Rodiče

D – Dítě

SPOD – Sociálně – právní ochrana dětí

IPOD – Individuální plán dítěte

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Vzpp. – ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1- Výzkumná otázka a kategorie.....	43
Obrázek 2- Paradigmatický model.....	57
Obrázek 3- Centrální kategorie.....	59

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Přehled respondentů.....	40
Tabulka 2 - Přehled kategorií a kódů.....	44

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky do rozhovoru

Příloha P II: Ukázka rozhovoru 3 a 5

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY DO ROZHOVORU

- 1. Jaký je průběh příbuzenské pěstounské péče? (Jaké je řízení)**
- 2. Jaké metody práce jsou v doprovázení příbuzných pěstounů využívány?**
- 3. Jaké jsou výsledky práce s příbuznými pěstouny?**

Další možné otázky, které mohou být reflektované během rozhovoru:

Otázky do rozhovoru:

- *Jaké zajímavosti se Vám během praxe s příbuznými pěstouny přihodili?*
- *S jakými specifickými případy jste se setkali?*
- *S jakými pozitivy jste se během práce s pěstouny setkala?*
- *Naopak jaké negativa jste musela řešit?*
- *Jaké řeší příbuzní pěstouni problémy?*
- *Jakou pomoc je jim nabízena?*
- *Co všechno jim doprovázení nabízí?*
- *Jak hodnotí a vnímají svou výchovu?*
- *Jakým způsobem se staví k výchově dítěte v příbuzenské pěstounské péči?*
- *Jak příbuzní pěstouni zvládají své slabé a silné stránky.*
- *Jaký máte názor na novelu zákona SPOD?*
- *Jaké jsou následky novely zákona pro příbuzné pěstouny?*

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU

Jaké jsou metody práce s ppp?

Ohledně metod jsme měli včera školení. Tak klasika rozhovor, při návštěvách, to je asi ta nejčastější metoda, pozorování, a jak s níma pracujeme – kromě toho že k nim chodíme na šetření do rodin, pokud je tam potřeba v rodině tak jim zprostředkováváme poradenství,

Já: s kým spolupracujete?

Verča: my spolupracujeme, máme tady terapeutku, spolupracujeme s ní, když je potřeba nějaké konzultace, ale nějak s externími psychology nespolečně pracujeme, ale jsem schopna jim někoho vyhledat třeba někde na internetu, nebo doporučit.

Já: ehmm

Verča: ale určitě nechci za ně přebírat zodpovědnost, aby abych k tomu psychologovi třeba volala, jo to radši nechávám na nich.

Já: a co všechno v rámci doprovázení poskytuje jako doprovázející organizace?

Verča: Tak vzdělávání, buď máme dopolední vzdělávání, nebo máme víkendy (od pátku do soboty) anebo máme, vlastně máme týdenní pobyt, na ten týdenní pobyt jezdí pěstouni i s dětma, pěstouni mají většinou školení, a děti mají zajištěný program. A potom pořádáme víkendy čistě pro děti, a to je v rámci projektu který máme. Tam jezdí i pěstounské děti i biologické děti, což u prarodičů teda moc není.

Já: Které preferují ti prarodiče to vzdělávání?

Verča: jako myslím si že buď chodí na ty dopoledka, protože oni jsou doma, nechodí do práce,

Já: a co se týká té časové akreditace?

Verča: za dopolední jsou to 4 hodiny, ale myslím si, že hodně prarodičů jezdí i na ten týden, oni to to někdy berou jako dovolenou. Ono je to částečně dovolená, oni mají dopoledne nějaké vzdělávání a odpoledne mají volno. Jo takže můžou si jet, kam chtějí. Byli jsme loni ale pojedeme i letos v lednici, takže oni si to tam pochodí pojezdí, a hlavně spousta lidí tam jezdí pravidelně, oni se znají, takže oni si tam i pokekají, někteří se navštěvují i v průběhu roku ale jezdí tam taková parta stejných lidí a sem tam se někdo doplní.

Já: jak vidí vzdělávání z jejich pohledu ti příbuzní pěstouni?

Verča: ehmm... Myslím si že spousta z nich to obtěžuje, těch příbuzenských, protože u těch příbuzenských je úplně jiná motivace než u klasiků, ti klasici do toho šli s tím že věděli do čeho jdou, že budou mít i takéto povinnosti, zatímco ti příbuzenští do toho byli hozeni. (jak do vody a plav). Jasně že jsou témata které je zaujmou hlavně pokud se to týká, hodně je zajímavá komunikace se školou, za nich ta škola fungovala jinak než dnes, a kontakty s biologickými rodičema, ale často se setkávám s tím, že prostě eee nějaké vzdělávání, tak já si to tu odsedím.. Oni to někdy berou jako nutné zlo! Myslím si že jsou takový pasivnější na tom vzdělávání, než klasici,

Já a nemají třeba strach se podělit o zkušenost v rámci toho setkání?

ROZHOVOR 5

Dobrý den já bych se vám chtěla představit, jmenuji se Vendula Zalubilová, jsem studentkou 3 ročníku na UTB Zlín-, a ráda bych si s vámi popovídala o tématu příbuzenské pěstounské péče.

Já: takže moje jako úplně první otázka je jakým způsobem to začíná, celý ten proces té příbuzenské péče, s jakými případama jste se setkala, jak to u nich začalo?

R: No tak v 90-95 % to začalo, případů je to o tom, že je nějaký samozřejmě problém, v té rodině, u těch rodičů, ted myslím problém vyvolaný nějakými jako dlouhodobě, přítomnými potížemi jako je třeba domácí násilí, alkohol, drogy, dluhy a podobně, něco se tam prostě děje. A ti příbuzní, se o tom nějakým způsobem dozvědí, a z toho důvodu že je tam jsou děti které jsou potřeba aby se někdo o ně postaral v nějakém malém procentu případů se stává, že hmmm že se v té rodině něco stane nějaká nehoda, nebo nějaká tragédie a je to potřeba nějak rychle řešit. A toto jsou situace, které jsou nejčastější.

Já: Pokud teda by třeba ten syn který má to dítě nějakým nejsou v kontaktu a najednou to dítě ztratí toho rodiče nebo má nějaké ty problémy tak kdo je kontaktuje ty prarodiče? OSPOD?

R: NO URČITĚ Nebo může tam působit nějaká sociální služba jako sanace rodiny, sociálně aktivizační služba, ale tak ona sama nebude pátrat po příbuzných nebo jako ona by asi ani neměla. Mělo by to být tak, že vlastně vždy je do toho spravený nejprve OSPOD,

A ten proces jak to proběhne?

R: Aby mohla vzniknout příbuzenská pěstounská péče nebo jakákoli jiná pěstounská péče tak vždycky o tom rozhoduje soud, tak asi i v praxi můžou vzniknout případy že se nějak domluví oni v té rodině a domluví se kdo si podá návrh a teprve pak jako do toho zainteresují OSPOD, ale jako takto já jsem se s takovou to praxí ani nesešla, protože stejně vzhledem k situaci dítěte musí rozhodnout soud, tak jako opatrovník dítěte, v rámci toho soudního řízení, tam musí operovat ospod, a ten o té situaci musí mít veškeré informace. A jako měl by to být jako ten hlavní hybatel té situace, ospod určuje, kam se ta situace bude dál vyvíjet.

Já: A potom celým co je dítě svěřeno a oni jsou pěstouni mají povinnost uzavřít dohodu o pěstounské péči, jak vlastně funguje to, že se dostanou k informacím o doprovázející organizaci? Jak jsou pěstouni směřováni?

R: No tak v našem kraji je to tak, že oni dostávají nějakou, ...eee nějaký seznámení od OSPODU, že takej institut jako doprovázející organizace je, že mají tuhleto povinnost, a dostanou nabídku všech doprovodek, a z toho si můžou vybrat, ta praxe, že tu dohodu o výkonu pěstounské péče, že pěstouni